

MÉG JELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre ... kor. 20.—
 Félévre ... » 10.—
 Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
 BUDAPEST,
 VIII., Népszínház-utca 22. sz.
 Telefonszám »József« 527.
 Hirdetések
 felvétele ugyanott.

— © Budapest, márczius hó 23. © —

Április elsejével kezdődik az új évnegyed.

Ami tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése márczius végével lejár, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hovaelőbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre 20 kor.
 Félévre 10 kor.
 Negyedévre 5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
 VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

Tetszeni.

— márcz. 21.

Egy fiatal, minden szépre, jóra képes hölgy kifakadt:

— Hát nem szégyen nőnek lenni? Ha találkozom önök közül valakivel, azt mondja: jaj be szép! Ha új kalapom sikerült, azt mondja: maga ma csuda! Ha nem sikerült a frizurám, azt mondja: nagysád tán beteg? És így tovább. Pusztán formának néznek bennünket lányokat, asszonyokat, akármit teszünk, mondunk, mellékes a kifejezéshez képest, mely akkor arcunkra kiül. Pedig végigjártam én is a nyolcz gimnáziumomat, s nemcsak tanultam, hanem tudok is egyet-mást. Ha rászorulnék, tudnék én is ez, vagy amaz lenni, s mivel nem szorulok rá, most is véghetetlenül jobban érdekel engem minden egyéb, mint a külsőm s a tetszés, vagy nem tetszés, a mit veled aratok.

— Hogy maguk férfiak így lenéznek bennünket, azt még türném, de a nők! A hölgyek végigmustrálnak engem s önmagukat, s egyéb sem jelent semmit az ő számukra, mint a ruha szabása, a kalap formája, a csipke, meg a prém minősége. Ha a nőket így egymás között látom, akkor dühösen összefacsarodik a szívem, s igazat adok a férfiaknak. Csakugyan, ha a nők akceptálták a hivatást, hogy csak külsejükkel számítsanak, akkor a férfiaknak semmi okuk sem lehet, hogy maguk is ne csak formák viselőinek tekintsenek bennünket. De hát én, mint egyén! A többi miatt én is csak forma legyek, aki minden egyéb akarok lenni, csak forma nem? Nincs jussom embernek lenni? Olyan, mint az a ficsur, akit lenézek, olyan, mint az

a komoly gondolkodó, akit tisztelek? Olyan, mint az a kedves svihák, akit... nohát, akit szeretek?

— És lássa, az a kétségbeejtő, hogy eddigi kifakadásommal hazudtam, s nehezemre esik őszintének lenni. Mert azt sem bánom, ha a férfiak léhának tartanak, ahhoz sincs közöm, hogy az asszonyok felületkednek s szépségobjektumok akarnak lenni, de tébo-lyító, hogy amikor az emberektől reklamálom az egyéniségem megbecsülését, akkor, valahányszor közéjük megyek, s különösen a bizonyos egygyel találko-kozom, akinek belső értékemet tartogatom, akkor magam is a megjelenésemet vizsgálom a tükör előtt: vajjon fogok-e neki tetszeni? S költészet, művészet és szociológia közepette a legtermékenyebb gondolatom mégis csak a toilette körül merül föl, itt produkálok új fa-çont, új diszt, új vonalakat és új színösszetételeket. S rémüldözve tapasztalom, hogy akárhányszor haszná-lom beszéd közben ugyanazt a közhelyet, mint száz más, de a viláért sem viselnék olyan kalapót, mely-hez hasonló már valakinek a fején ékeskedett. És sze-retnék sirni, hogy milyen megalázó e lekicsinylésem, s szeretnék meghalni, mikor annyira jogosnak találom ezt! Hát mit tegyek, hogy az emberek embernek becsül-jének meg, s magam ne nézzem le az embereket, ha ezt megteszik?

*

Erre a ribilliós kifakadásra a következő mély böl-ceségre valló fejtegetéssel szolgáltam:

— Kedves kisasszony, ha a maga belső mivoltá-nak akar megbecsülést szerezni másoknál és önmaga előtt, akkor akarjon és tudjon jobban tetszeni min-denkinél másnál. Tudom, hogy ön nagyszerűen tud görögül, remekül zongorázik, énekel, fest, de ugyan-csak remekül tánczol és öltözködik. Akiben ennyi kiválóság egyesül, az szert tehetne még arra a meg-ismerésre is, hogy a külső és belső érték között, a szép-ség és tartalom között való megkülönböztetés csak olyan önkényes, a dolog lényegére nem tartozó, mint például a növények beosztása Linné rendszere szerint. Ez a rendszer nagyszerű, korszakos dolog, de egyetlen zuzmónak, vagy szálfának nem változtatta meg a mivoltát. Hát szépnek lenni is csak addig felületesség, ameddig az ember nem gondol arra, hogy tetszeni akarni: ez is gondolat, ez is tartalom, és elvégre ez is hivatás.

— Maga is elismeri, hogy benne van a női mi-voltában. Akárhogyan akarja is az ellenkezőjét, muszáj

tetszeni akarnia. Hát most nem vigasztalom meg azzal, hogy a férfiak is csak úgy akarnak tetszeni, s nem is olyan egészen primitívek az eszközök, melyekkel erre törekednek. De szeretném önnel megértetni, hogy tetszeni akarni nem is olyan léha, felületes akarás, hanem van olyan komoly és szociális fontosságú hivatás, mint akár a köszönfejtés, vagy amit a férfiaknál annyira tulbecsül, a kenyérkereset. Tetszeni: egyszerűen azt jelenti, hogy kiválni a többi közül. Tetszeni: azt jelenti, hogy szebbé tenni a maga személyében az egész női nemet, s majdan az egész emberi fajt. Tetszeni akarni: ez többet tett, mint a legkorszakosabb férfi-komolyság. Ez a komolyság föltalálta a puska-port, a betüszedést és a repülőgépet, de hogy a nő mindenkor tetszeni akar, tette, hogy a kiálló állkapocs visszafejlődött, az ember járása egyenes és kecses, hogy az emberkéz annyira finomodott, hogy Sarasate hegedülni és Billroth professzor operálni tudott.

— Aztán nézze csak: ebben az ön kis lelki forradalmában a nagy feminista forradalom dul voltaképpen. A női emberi elismertetését akarja, semmi mást. Ez is kijár, magának is, a feministáknak is, mihelyt mint emberek nők akarnak lenni, vagy mint nők emberek. S maga csak azért nem igazi feminista, mert látta a feminista fotográfiákat, ezeken többnyire a bájtalan, a iormátlan hölgyeket, a kiknek elhanyagolt külsejétől irtózik. Hát ebben nincs igaza, mert a feminizmus egyre terjed, de nem igaz, hogy a formakultuszt elsovasztja. Ne a feministákat nézze, akik a gondolatfolyamatnak csak a napszámosai, hanem az élet teljességét, mely e gondolat élesztője alatt kialakul. S mit talál? Hogy egyre terjed a nőnek befolyása a mindennapos életre, egyre több a dolgozó, a hadakozó, az akaró nő az egyik oldalon, de ugyanakkor egyre kirivóbbakká lesznek a nőnek tetszésre pályázó törekvései. Csak erős feminizmus mellett van alkalma a velencei érseknek a női toilette provokálásai ellen dörögni, s az összes moralistáknak összecsapni a kezüket, hogy a modern női ruha már nem is ruha, hanem testimitáció, s voltaképpen nincs is semmi különbség szemérem dolgában, hogy ez a valami, ami mindent elárul, rajta van-e az illetőn, vagy sem?

A mig a nők csak szendén ültek a tükrök előtt és igazán egyéb hivatásuk nem volt, mint várni arra, akinek megtetszenek, hogy azután el legyenek látva, addig a moralisták meg lehettek elégedve a női ruhákkal. Csak amióta olyanok akarnak lenni, mint a férfiak, lettek olyanok, mint most a nők. S én azt mondom: hála Istennek, mert igazán ideje már, hogy az emberi faj formailag megint egy lépést előbbre alakuljon. Például a fogai szebbek és tartósabbak legyenek.

*

A fiatal hölgy a tükör előtt megigazitotta a frizuráját s foghegyről mondta:

— Maga is csak olyan, mint a többi.

Kóbor Tamás.

Hogy holta után hazajött.

Saruja nyítt volt és len-inge tépett,
De vérrózsái istenien szépek,
— Későre járt, hogy a helységhez ért, —
Emmaus felől már az este kéklett,
Friss szénaszaggal teltek meg a rétek
És a pásztorsíp boldogan zenélt.

Haja vörös volt és arczába lógott,
De szive táján még vörösebb csókok
Foltja piroslott és fényeskedett, —
Az ácsmühelynél tündödvé megállott,
S ahogy a lassu szürkület leszállott,
Egy vérharmatfüvel becsengetett.

Hogy senki sem jött, szinte halotthalkan
Bémeit a házba, hol is a pitarban
Lelé törtszivü anyját, Máriát,
Nagyvegyedül ott szunyókált szegényke,
S míg köny csillongott lehunyó szemébe
Álmában otthon látta már fiát.

Az asztalon még hült a meleg étel,
Mert anyja várt rá borral és lepénynyel,
— Mellé nagyszemü szöllöt is rakott, —
De csodálatos kék volt künn az éjjel,
Jézus elindult kettészelt szívével
És ment, amerre Magdolna lakott.

Emőd Tamás

A vörös postakocsi.

(Regény.)

(II)

Irta: KRÚDY GYULA.

Rezeda ur halkan, Horváth kisasszony hangosan nevetett.

— Te, ne neved, Klára, — folytatta szemrehányólag Szilvia — mert bolondabb nő még nem volt a világon, mint te. Egy lehetetlenségbe, Alvinczi Eduárdba legyen szerelmes valaki! Igazán csak az hiányzanék, hogy esténként imádkozzál érte.

Horváth kisasszony homloka elpirult.

— Azt te nem tudod, hogy én kiért imádkozom.

— Nem is szoktál imádkozni.

Horváth kisasszony letette a varrást.

— Mindig... Éjjel az ágyban a szívem felett imára kulcsolom a két kezemet és a szememet lehunyom, nehogy az utcai gázlámpa világosságánál bármit is lássak. És mindig csak azt rebegem a szívemben, hogy: Istenem, Krisztusom, Máriám! Engedjétek meg, hogy mindig ilyen boldog lehessen életemben, mint most. Sohase legyek szerelmesebb. Sohase legyen más szerelmem, mint az, akit jóformán sohasem látok. Ne is legyek sohase az övé és ne is foghassa meg sohase a kezemet! Ne is lásson, ne is gondoljon rám... Csak én mindig szerethessem és sohase ábránduljak ki belőle, mint az apácák nem gyógyulnak meg soha Szent György lovag iránt érzett szerelmükből. Hát nem jobb és nem szebb ez így, mintha

verekednék naponta a kórhely férjével, vagy szeretőmmel?

Szilvia makacson rázta a fejét.

— Péteriné, a sugónék volt a legboldogabb asszony, akit valaha láttam, pedig az ura mindennap részeg volt és délután a nyilvános házba járt pipázni és darabokat másolni. Mindig verekedtek, nyomorogtak, éheztek!... S az asszony mégis boldog volt, mert ha Péteri elaludt, az ágya mellé ülhetett és leste a lélekzetvételét. Tehát egészen mindegy, hogy gróf az asszony szerelme, vagy csak egy gyolcsostót!

— Mert a sugó elhitethette azzal a jó bolond asszonnyal, hogy nem a nőkhöz jár, hanem csupán a nyilvános ház különös levegőjét kívánja a szervezete, mint az ópiumot. Csak ott tudja helyesen lemásolni a szerepeket, ahol éjjel részeg emberek tánczólnak és a zongorát betegre döngetik. Néha a tizesztendős fiát is elvitte a sugó és az ott olvasta meséskönyveit a szőnyegen heverészve. Agyonütni való ember volt Péteri! — mondá szigoruan Klára. — Senki sem állott vele szóba a társulatnál. Vajjon jár-e még délután a Jeruzsálem-utczába?

— Bizonyosan — felelt vidoran Rezeda ur, mert a történet megnyerte tetszését. — Otthon megfájdul a feje, a szeme, a háta, amint már az ilyen gazembereknél szokás. Addig nyög, panaszkodik, amíg az asszony magától megszólal: eregy már, fiam... de korán haza jöjj!

Szilvia elkeseredetten mormogta:

— Így tehát semmi különbség sincs Alvinczi és Péteri sugó között. Klára szerelmese is idegen nők után csavarog.

Horváth kisasszony eleinte nevetett, később elkomolyodott.

— Fiam, — mondta meghiúsult hangon — hagyd az én szívemet! Igazán nagyon boldog vagyok, hogy végre szerelmes lehettem valakibe a magam módja szerint. Én olyan vagyok, mint azok az asszonyok, akik egész életükben harisnyát kötnek és a harisnyaszemekbe kötik bele minden gondolatukat, vágyódásukat, álmikat. És sohasem hagyják abba a kötést, hogy a szomszédba átmenjenek, ahol az imádott férfit pipázzik, vagy bort iszik.

A kis vitatkozás csendesen elmulott, mint a tó tükrén a hullámgyűrűk. Rezeda ur felemelte a könyvet, hogy a nagyszerű Csertophanovról és barátjáról olvasson, midőn kocsi állott meg a ház előtt és Urbanovicsné katonás hangja felhangzott a folyosón.

A horvát özvegy virágzóbb volt, mint valaha, szürke nyers selyemköpenyege szárnyai libegve követették. Három aranyfácántoll a kalapja mellé tűzve.

— Csak egy napra, egyetlen óráckára jöttem Pestre, gyermekeim. Otthon, nálunk a Száva mellett a fűrészmalmokat építik, ott kell lennem reggeltől estig, mert kilopják a szemem. A multkoriban még a szegeket is ellopták... Azonban Tóricsnét meg kell látogatni.

A színésznők hizelkedve simogatták a gazdag asszonyiség köpenyegét.

— Milyen gyönyörű a néni!

— Ugyan ne bolondozzatok. Tavalyi a kalapom, tavalyi a ruhám. Az ilyen magamfajta falusi asszonyiságnak nem kötelessége tudni a legutolsó divatot. Csupán annyiban különbözöm a pesti hivatalnoknéktól, hogy mindig a legjobbat és a legdrágábbat vásárolok. Így aztán egy pár keztyűm esztendőig is jó állapotban marad. Mert tizenkét pár keztyűt veszek egyszerre. Am gyereink Tóricsnéhoz, mert az esti vonattal haza akarok menni.

— Ki az a Tóricsné?

— Ne kérdezősködjetek, megmondott már róla mindent az én szomszédom, az én Zrinyi Miklósom, akivel esténként telefonon szoktam beszélgetni a Dráván át. Az én szomszédom nagy bajban volt a tavasszal. A faület pangott, a bankok felmondták a kölcsönt, a fiskálisok árverést emlegettek és az én szomszédom teljesen kétségbeesve nézett a holnap elé, pedig egyébként olyan rendes ember, mint a svájci óra. A mi vidékünkön minden ok nélkül tönkremennek néha a kereskedők. Az üzlet megáll, mint a szikladarab a Szávában. Nagy víz kell ahhoz, hogy a kő megmozduljon a folyóban. Az aranymosó parasztok is néha hónapokig hiába mosásák a Száva fűvényét, egy szem arany sem marad szitájukban. Máskor megbolondul a folyó és marékszámbra hozza az aranyat a hegyekből. A kereskedőink már tudják, hogy ha a fejuktetejére állanak, akkor sem tehetnek semmit. Ki kell várni a hideglelés elmulását... Esetleg nyugodtan tönkremenni, ha már így rendelte a végzet. Az én szomszédom, hogy, hogy nem, nagy bajában egy budai javasasszonyhoz fordult, a Tóricsnéhoz. Keresztény-katolikus létére nem irhatott a szadagórai rabbihoz tanácsért, kénytelen volt a javasasszonnyal beérni. Egy-két levelet váltottak, aztán titkon Pestre jött a szomszéd és meglátogatta az asszonyt. Mi történt, mi nem történt? Az én szomszédom bunak eresztett feje egyszer csak felemelkedik, pénzhez jut az eszéki banktól, utánaéz elhanyagolt üzletének és már májusra rendbe is jött mindennel. Kutwabaja sincs azóta. A mája sem fáj, pedig azt érezni szokta néha.

Urbanovicsné olyan hevesen beszélt, hogy észre sem vette, a kisasszonyok tolettet csináltak és utakészen állottak.

— Nagy kocsival jöttem, négyülékes, mindnyájan elférhetünk — szolt az özvegy és Rezeda urnak is fejébe nyomta a kalapot.

A javasasszony olyan helyen lakott Budán, ahová már kocsival nem lehetett eljutni. Meredek kis hegyi utcácskában, titokzatos, bezárt kapuju házban, amely tán még a török hódoltság alatt volt új épület, zegzugos folyosó mögött, lefüggönyözött szobában foglalt helyet Tóricsné. Hátrasimított haju, nyugodt tekintetű asszonyiség volt. Az arca sima és pirosas, — valamikor tán szép is lehetett. A nyelvével megnyalazta az ajka szélét, mielőtt megszólalt volna.

— Az asszonyiség ugy-e bár, üzleti-ügyben kéri tanácsomat? — kérdezte, miután egy rövid másodpercig felvetette fekete, értelmes szemét. — Tessék helyet foglalni, itt mellettem, a többieknek nem kell hallani, amit mondani fogok.

Urbanovicsné várakozólag, kissé izgatottan telepedett Tóricsné mellé. Az asszony nyugodtan, komolyan az arczába nézett.

— No, mi a baj? — kérdezte halkított hangon, mintha már nagyon régen ismerte volna Urbanovicsnét. — Szerelmes?

— Az is — felelt megzavarodva az özvegy. — De az üzlet fontosabb. Nem tudom, hogy lesz, nem tudom, mint lesz. Temérdek pénzt fektettem valamely üzletbe és most nem tudok aludni éjszaka.

A javasasszony közömbösen csóválta a fejét.

— Szerelmes. Szokott az lenni, kérem. Csak ne tessék szégyenkezni, jönnek ide fehérhaju grófnék is az ő nagy bajukkal. A multkor egy nagymama volt itt. Az unokája iskolatársába szeretett bele. Nem kell azért busulni, kérem. Mindnyájan emberek vagyunk. Aztán a szerelem nem kérdezi, hány esztendő valaki. Bemegy az még a templomba is az ember után, meglepi imád-

kozás közben, álmában vagy olyan dolog közben, amihez senkinek semmi köze sincs... Csak ne tessék szégyelni. Jönnek ide igen nagy dámák Pestről. Sokan megtalálták már a boldogságukat ebben a házban.

Nyugodtan, emelkedés vagy szünet nélkül beszélt a javasasszony, két fekete szeme ezalatt már vizsgálódva függött a színésznőn és Rezeda uron.

— Hát mondja meg, hogy lesz? — kérdezte Urbanovicsné.

— Kérem, ezt én tőlem ne tessék kérdezni, mert én nem vágyok jósnő. A jósnők mind hazudnak és abból élnek, hogy az emberek elhiszik a bolondságaikat. Én csak annyit mondhatok, amennyit egy hosszú életen át tapasztaltam. Se bü, se bá! Kegyed csak a szívére hallgasson mindig és akkor szerencséje lesz mindenféle ügyletben. Még módos asszony, ne vonja meg magától azt a dolgot, amely a szívnek és a testnek úgy kell, mint a mindennapi kenyér. Szorgalmas, dolgos, jó asszony. Egészséges asszony, jóvérű asszony. Csak ne vonja meg magától azt, amire szüksége van, akkor minden dolgában szerencséje lesz. Többet én magának nem mondhatok. No, kisasszonyok! Szőke kisasszony, tessék csak közelebb jönni!

Urbanovicsné szeretett volna még egyetmást kérdezni, de Tóricsné már levette róla a tekintetét. Felállott és Klárának engedte át helyét, aki bizonyos megilletődéssel ereszkedett le a székre. Tóricsné gyors pillantást vetett a leányra.

— Maga azért jött hozzám, hogy megmondjam, azé lesz-e, akit szeret?

— Nem — felelt Klára. — Én tudom, hogy azé sohasem lehetek.

— Csak ne tessék ellenkezni, nagysádkám. Tóricsnét nem lehet megcsalni. Járnak énhozzám olyan szent leányok, akik még az utcára se mernek kimenni egyedül, a szívükben pedig az ördög lakik. Ne féljen, maga sem különb, mint a többi. Bizony odaadná magát annak a férfinak és nem gondolna rá, hogy mi lesz holnap, meg holnapután... De ne is gondoljon rá. Maga sohasem lesz azé, akit szeret. Jobb, ha az egész dolgot kiveri a fejéből. Fiatal még, szép lány, nem is olyan messzire van magától az, aki igazán szereti, akinek minden gondolata maga. Szeresse azt és nagyon boldog lesz szerelmében. Fekete szép kisasszony. Kegyednek a kártyát nézem meg.

Az asztalfiókból egy pakli kerekre kopott, elhomályosult kártyát vett elő, mintha még Lenormand vetette volna a kártyával a jövődöt. Megemeltette a csomagot Szilviával, aztán elgondolkozva nézett a kirakott kártyákra. Aztán összezsápta, újra megkeverte, emeltette s balról jobbra rakosgatta az elhomályosult figurákat. Szilvia mosolyogva nézte a furcsa képecskéket, amelyeken homokóra, táncosnő, halál és öregember váltakoztak, igazi vetőkártya volt.

— Itt áll, — mormogta elgondolkozva Tóricsné — itt áll a közelben az egész dolog. Furcsa, mintha már ma, mielőtt lenyugodna a nap, találkoznék azzal, akinek kezébe jövődöje, boldogsága le van téve. Kisasszony, én csak azt mondhatom magának, amit a kártya mutat. Igen rövid időn belül nagyon boldog lesz, valaki nagyon sokat gondol magára és már utban van... Utazik, jön, nemsokára itt lesz.

A kártyát gyorsan összekapta, mintha már idáig is nagyon sokat árultak volna el a titokzatos figurák. A hosszú fonállal lassan és hallgatagon átcsavarta a csomagot. A fiókot bezárta és csodálkozva emelte fel a szemét, hogy vendégei még mindig a szobában vannak.

Szóttalanul távoztak a pestiek, miután Urbanovicsné egy bankjegyet helyezett el az asztalon. Tóricsné nem nyult a pénzhez, nem köszöntö meg, a fejével bólintott és mozdulatlanul maradt helyén.

A szűk budai utcácskán, amelyben olyan régi házak voltak, mint a regékben, szóttalanul ballagott le a társaság. Mintha mindnyájan a javasasszony szavain gondolkoztak volna. Csupán Rezeda ur nevetgélt magában csendesen.

Egy régi kis czukrászda volt egy kis téren, amely akkora volt, hogy csak egy ócska kut fért el rajta. A czukrászdában meguzsonnáztak, tejszínes kávé és kuglófot. Szilvia szórakozottan jártatta köröskörül a tekintetét.

— Valamikor már voltam ebben a czukrászdában, — mondta — de már nem emlékszem rá, hogy mikor. Ezek a sárga selyemszékek akkor még kevésbé voltak kopottak és a kávé jobb volt.

— Híres czukrász volt ez Budán. Szerelmes pestiek idejártak randevura — mormogta Rezeda ur. — Szerelmek lakott itt, a régi tükrökbe boldog arcok néztek. Mily ránczosak, életuntak lehetnek az akkori derült arcok és pókhálósak a fénylő szemek! A kis czukrászda is megkopott, mint egy emlékkönyv, amelynek minden lapját teleirták. Beesteledett, a szerelmes párok hazamentek Pestre, miután annyi semmiséget és annyi gyönyört mondtak egymásnak a sárga selyemszékeken, a kis czukrászdában eloltották a lámpát! Így van minden az életben.

— Csak a kalitkát és benne a fekete rigót nem látom sehol! — ábrándozott Szilvia. — És a Frou-Frou is itt függött valahol czifra párisi hölgyeivel és frakkos gavallérjaival!

A sarokban egy újságlap mögött egy feketeruhás, csendes fiatalember üldögélt eddig. Most látható lett fürtös feje és borotvált arcza. Fénylő szemüveg volt az arcán és halovány, szenvedélyes homlokát figyelmesen a társaság felé fordította.

Szilvia egy másodperczig szóttalanul, megilletődve, szinte könybeborult tekintettel nézte a halovány fiatalembert. Aztán halkán, titokzatosan elnevette magát és boldogan intett a szomszédnak.

— Medve! — kiáltotta. — Hol jársz itt, Medve? A fiatalember elpirult, majd felemelkedett az asztaltól.

— Már régen nézlek, de nem mertelek megszólítani! — mondta lány, félénk hangon Medve. — Nagyon szép lettél, mióta nem láttalak.

— És te is hogy megváltoztál! De nem hátrányodra.

A bemutatásnál kiderült, hogy Medve karmesterrel voltak szerencsések megismerkedni.

A karmester igen komoly, szóttalan fiatalember volt. Szilvia ellenben gyorsan, vidáman locsogott:

— Ma délután beszélgettünk rólad. Emlékszel, egyszer czukrászdába mentünk? ... Hogy élsz? Mit csinálsz? Merre jártál azóta, hogy nem láttalak?

Medve mindegyre alig felelt, mert igen csendes fiatalember volt. Csak a szemével nézett igen csodálkozva és olykor megsimogatta a haját.

— Medve, kedves Medve! — mondta Szilvia.

Estefelé, midőn hazamentek, az uton Rezeda ur gunyosan megkérdezte Szilviát:

— Nos, hölgyem, eszébe jutott már a vers, a régi vers?

A színésznő halkán, turbékolva nevetett.

— Igen. De nem mondom meg senkinek.

IX.

A muzsa csak a szerelemnek
Tüntével jött meg. S mostan im
Kísérletez: ha megegyeznek
Dalomban érzés, eszme, rim.
Szabad a költő, nincs keserve,
S a kis lábat megénekelve,
Gyarló versében a szeszély
Itt-ott magáról is beszél,
S bár még borusnak látszik a szem,
De könnyét rég elsirta már.

(*Anyégin.*)

Rezeda ur Budán lakott, a várban és éjszakánkint, midőn hazafelé járt, gyakran találkozott régi királyokkal, amint a kőfalból kiléptek. Rezeda illedelmesen megemelte a kalapját a deák-köpenyes Mátyás, vagy a zordon, feketezakállas Zsigmond előtt és mindaddig meghajtott fővel állott a bástya mellett, amíg a régi királyok szellemalakja, őszi éj kódéből, sápadt hold ezüstjéből és ódon tornyok tompán visszhangzó harangütéséből szótt árnya ismét eltűnt valamerre a várfal mentén. Máskor hallgatózva állott meg egy-egy mélyen alvó utczában: mintha a föld alól, a Vár alatt lévő pinczéből, bolthajtásos alagutakból mulatozás zaját hallotta volna. Mélyről hangzott a táborig hangja, az érczből való borosedények összekondultak és a mulatók borizú danája olyanformán hallatszott, mint éjszaka, a sikon, messzire a háboruba vitt bakák énekelnek a robogó vonaton. Ki tudja, melyik régi király vitézi maradt oda mulatozás folytán a Vár alatti pinczébe, a pinczeajtót kívülről becsukták, a bejárás bolthajtása összeomlott, mintegy örökre elzárva az utat... Majd csuklyás köpenyben udvari frájok suhantak el mellette a néma éjben és léptük olyan nesztelen volt, mint a temetői szél. Egyiknek-másiknak aranyos volt a czipelőjén a sarok. A köpenyeg szárnya megérintette Rezeda ur vállát, de ő sohasem engedte meg magának azt a lovagiatlanságot, hogy régi idők éjjelente kísértő dámáinak utána lessen. Az aranyos sarku czipőcskék titkon vitték urnóikat a Vár kacskaringós utczáin végig valamely ódon házba, ahol az elmúlt századokból való lovag bizonyosan már várakozott.

Talán a Várban azért bérelt kvártélyt bubánatos hősünk, hogy éjjeli sétái különbözzenek a pesti fiatal emberek sétáitól. Rezeda ur szerette a rejtelmeket és az éjszakát.

Hajdan vig és életrevaló fiatalember volt az alföldi és felvidéki városokban, ahol korán elmúlt ifjúságát eltöltötte. Kézmárkon a Méze-kertben a söröskancsó mellett együtt énekelte a többivel a diákok dalát és fehér, angol sisakot, magassarku topánt és vastag sétatálczát hordott (amelynek végét kabátzsebébe dugta). Szerelmes volt Stolcz Herminbe, mert minden kézmárki diák szerelmes volt Stolcz Herminbe és első pár-báját éppen e drága hölgyért vivta meg a népkert elhagyott tánczpavillonjában, midőn Thököly Imre korából való görbe, halálosztó szablyákkal csapott össze a két, övig meztelen ifju. Az ifjúság istene vigyázott a halálos suhogással csapkodó szablyákra és csupán egy gyüszinyi vér maradt a pavillon padlóján, ahol nemrégén Stolcz Hermina szalagos, fehér, czipője a lengyel-polka zenéjére tánczolt. A párviadal azonban kitudódott és mielőtt győzelmes hősünk Hermintől elnyerhette volna jutalmát (egy kaczér mosoly, egy meleg kézszorítás, vagy egy előbb megcsókolt virág alakjában), a szigorú tanári kar eltávolította a liceumból a párviadal résztvevőit. Hermina kék szeme és vidor nevetése a vasuti kerekék zörgésében sokáig elkísérte Rezeda

urat, pedig idáig Horácson kívül érdemleges költőt még nem olvasott.

Az alföldi város gimnáziuma zöld fák között állott és csucsives ablakaival, nyitott árkádjaiival inkább valamely kaczér vadászkastélyhoz hasonlított, mint a tudományok csarnokához. Az ifjabb professzorok együtt jártak lumpolni a nagyobb diákokkal a közeli fürdőhelyre. Gró Pistáért, a rajztanárért és költőért, szívesen feláldozta volna az életét bármelyik diák. Rezeda ur résztvett ugyan a dáridókban, versenyt futtatott kétkerekű kocsijával és brudert ivott a cigányokkal, de szerenádra sohasem ment az ablakok alá. Busan, titokteljes világfájdalommal járt-kelt az alföldi városkában, mint bánatország álruhás királyfia. Bár senkinek sem mondta el hősi pár-báját az ősi Kézmárkon, csakhamar érkeztek levelek a Felvidékről, amelyekből kiderült Rezeda büne. S a tett, amely a felvidéki világfelfogás szerint csaknem derékban szelte egy jobb sorsra érdemes ifju pályáját, az Alföldön, a Tisza környékén a legünnepeltebb fiatalemberré emelte hősünket. A magyar történelem tanára, Porubszky Pál, midőn befejezte tündöklő előadását a Jagellókról (ahogyan csak a régi, vidéki professzorok tudtak beszélni, akik a kemény magyarokat nevelték), célzást tett, hogy nemcsak a történelemben vannak hősök, hanem a körülöttünk zajló életben is... (Később ugyancsak Porubszky Pál, a magyar irodalom tanára, Bessenyei gárdista-hadnagy gyönyörű élettörténetéhez hozzáfűzte, hogy manapság is vannak költők, velünk, mellettünk és szemünk láttára bontakozik tehetségük... S a költő ismét Rezeda ur volt, mert hiszen a költői pályára óhajtott lépni, miután szerelmében csalódott. Így nevelték akkor a tanárok az ifjúságot!)

A borongós, bánatos ifju, aki oly formás és deli volt, mint egy Mária Terézia-korabeli levante, szeretett egyedül kószálni a ligetekben, kertek alatt és csupán akkor derült arca, ha szerelmes párt leshetett meg véletlenül az elhagyott Morgó-temetőben, vagy a Bujdoserdő mogyorófabokrai alatt. A városban éppen olyan szerelmesek voltak a hölgyek és férfiak, mint más városokban, sőt valamivel szívesebben áldoztak a szerelemnek, mert szokás volt megbocsátani a lányoknak, ha valamely bajba estek.

Különös város volt ez. Magyarok és szlávok ölekezéséből származott lakosság lakott a hómokos dombok között. Czifra, büszke tirpákok hajtották gyönyörű négyeseiket, asszonyaik oly pompázatosan viselték selymeiket, mint Szvatopluk udvarhölgyei, a férfiak nemes alkatu, bátor, józan, takarékos és büszke fajták, mintha a Dön mellől jöttek volna ők is. A dombon orosz templom állott, ahol az Unghból, Beregből leereszkedett görög katolikusok énekeltek és leányaik oly szökék és ábrándosak voltak, mint dalaik. A tirpákok Luther Márton vallásában, a magyarok Mária hitében születtek és haltak. A zsidók hagymafejű tornya alatt csizmában és agarászó-ostorral járó fiatal emberek éltek már, akik százast ragasztottak a Benczi homlokára, de asszonyaik még olyanok voltak, mintha most jöttek volna a lemergi gheztől, az utczára nem igen jártak és ha valamelyik megjelent, megbolondultak láttára a férfiak. Gyönyörűséges zsidó nők! A trafikosnének a szemében az andaluziai csillagos eget láthatod, míg a patikáriusné oly álmodozó és halk, mintha az ezeregy-éjszakából lépett volna ki. A doktorné szöke és göndörhaju, sűrű szemöldöke, a pelyhek nyakán és a kendő, amelyet vállára dob, midőn a szomszédba megy, a krakói Jagelló-torony harangütését juttatja eszedbe, amint a zsidók házai felett elszáll.

(Folytatása következik.)

Toll és tör.

— márcz. 21.

AZ IMPEDIMENTUM PUBLICAE HONESTATIST tehát megint áttörték. Ugy látszik, a nagypolitika nálunk nem a megalkuvások, hanem a lealkudások tudománya, »Álljunk meg egy szóra«... akkor még csak egy szóra állottak meg, de már Désy Zoltán két órára állt meg, két óra hosszat tárgyalt Khuennal. Nem azért mondjuk, — végre, az emberevők törzsfőnökei is érintkeznek egymással, sehol a világon nem fordul elő, hogy egy pártból sárgafoltos társadalmi ghehtót csinálnak, Khuen, Désy diskurálhatnak, attól még az egyik lehet hü oppozíció, a másik hü kormányparti vezér. De itt ők maguk, az ellenzék lépett fel az impedimentum publicae honestatis, a bojkott, a szóbanemállás elvével, csináltak maguknak akadályokat, hogy aztán legyen mit — elhárítani az utból. Micsoda borzasztó elajulás kellett hozzá, hogy országos szenzáció legyen abból, hogy két megközelíthetetlen gentleman szóba áll egymással. Vagy az fájt odaát, hogy Désy Zoltán — megválogatta a társaságát?

Ő EMINENCIÁJA, A HERCZEGPRIMÁS kissé élesen itélkezett az állami gyermekvédelemről. Az állami gyermekvédelmet lehet dicsérni és lehet szidni, de azt mondani, hogy a gyermekvédelem azért rossz, mert tulságosan — jó és minél közelebb ér a céljához, annál távolabb esik tőle, alássan instálom, nem lehet. Szó sincs róla, megértjük ő eminenciáját, ő okot lát abban, ami tulajdonképpen következmény, szerinte: kezdetben vala a gyermekvédelem, aztán jött a szerelem. És itt van a tévedés. Nem azért van a hajnal, mert a kakas kukorékol, az emberek nem azért csókolóznak okmány nélkül, mert tudják, hogy amugy is lesz, aki e csókok végrendeleti tanuját, a gyermeket felneveli. Hol van az állam, amikor a szerelem megjelenik, és hol van már a szerelem, amikor az állam jön. A kettő közt nincs olyan intézményes összefüggés, mint a czölibátus és a gyermekvédelem közt...

'NEKÜNK MINDEN GYANUS, amit Goga Oktávián mond, tehát gyanus az is, amit a magyar irodalomban érvényesülő idegen befolyásról ír. Nem hiszszük ugyanis, hogy Goga Oktávián szándékai tiszták és nemesek lennének, amikor bennünket oktat, vagy amikor hibáinkra figyelmeztet. Oktatást, figyelmeztetést csak jó baráttól fogadunk szívesen, de Goga Oktávián sohasem volt jó barátunk, tehát gyanakodva kell kérdeznünk önmagunktól: vajjon a rosszakarat, harag és gyűlölet szemüvegén keresztül nem látja-e Goga Oktávián bűnnek az erényeinket, s vajjon nem az erényeinkről akar-e leszoktatni, amikor hibáinkra figyelmeztet. Mindezt azért mondjuk, mert Szabolcska Mihály a temesvári Arany János irodalmi társaság jubiláris nagygyűlésén aláírta Goga Oktávián állításait. Kár, kár, kár... Kár Szabolcska Mihálynak ugyanugy gondolkozni, ahogyan Goga Oktávián gondolkozik. Ezt a gondolkozást nem teszi elfogadhatóbbá az a bók, melyet Szabolcska mond egy-két zsidó írónak. A bókot hallva, mindjárt gondoltuk, hogy ezután valami gorombaság következik. És nem tévedtünk. Szabolcska Mihály erkölcsellenek, nemzetiellenek

bélyegezte az »idegen szellemet« a magyar irodalomban, értvén idegen szellem alatt a zsidó írók irodalmi munkásságát. A jó pszichológus tudja, hogy mi rejlik ilyenféle vádak mögött. A gyöngeségnek fáj a mások ereje s ebben a fájdalomban azzal vigasztalja magát, hogy az ő gyöngesége nem is gyöngeség, hanem erkölcsösség és nemzetiesség. A vigasz eszközeit mindenki maga válogatja meg, s mi nem veszszük a lelkiünkre, hogy a vigaszra szoruló embereket vigasztalódás közben megzavarjuk. Nem tesszük ezt Szabolcskával szemben sem, akinek különben sincs ilyen vigaszra szüksége. Mi tiszteljük, becsüljük Szabolcskát. Ez nem bók, tehát nem is következik utána gorombaság.

A KULTURPALOTA NEM ESZIK NÉPISKOLÁT. Ezzel a megállapítással erőltetjük meg azt a vádat, melyet mult heti számunkban emeltünk a komáromiak ellen. A vád arról szólt, hogy Komáromban elpusztítanak egy népiskolát s a romokra kulturpalotát építenek. A vád nem igaz. Komárom épít ugyan kulturpalotát, de ugyanekkor még szebb és pompásabb otthont emel a népoktatásnak is. Hiba volt a mi részünkről, hogy a komáromiakról kulturátlanságot feltételeztünk, de a vádat nem mi kovácsoltuk, s a mi hibánk csak abból állt, hogy a vádat elhittük. Mások után indultunk, ami sohasem volt szokásunk. Talán óvatosabbnak kellett volna lennünk a hír megítélésénél, de nem hihettük, hogy éppen Komáromnak, ennek a modern kulturvárosnak akadjon olyan ellensége, aki róla a kulturátlanság vádját rosszhiszeműen terjeszti.

ÖVINTÉZKEDÉSEK.

(Zsűrítagok az éjszakában elkeseredetten tanácskoznak arról, mit kellene csinálni, hogy több vernisszázs-skandalum ne lehessen.)

- Mert valamit csinálni kellene, az szent.
 - Kellene, nagyon kellene.
 - Például a képeket...
 - Na hagyja. A képekről nincs szó.
 - Nincs, nincs. A képek...
 - Mellékesek.
 - Ugy van.
 - Talán akkor a zsűrít...
 - A zsűrít? Ne, ne, ezt is hagyjuk.
 - Persze, hagyjuk.
 - Mert arról sincs szó.
 - Hát miről is van szó?
 - Csak a miniszterről és a kóbor-festőkről.
 - Aha.
 - Mert ebből a két tényezéből lett most is a skandalum.
- A képekből nem.
- De nem ám.
 - Mert a falnak mindegy.
 - A zsűriből sem.
 - Mert a zsűrinek is mindegy.
 - Tehát csak arra kell vigyázni, hogy a festők és a miniszter...
 - Hogy azok ne találkozzanak.
 - Valóban, csak arra.
 - No nézzük?
 - Például lehetne úgy, hogy egy kis nyiláson át a minisztert beeresztik a Mücsarnokba s aztán hermetikusan elzárják az összes ajtókat, ablakokat.
 - Nem rossz. Nem rossz. De akkor a miniszter egészen egyedül van.
 - Abszolút.
 - Akkor kinek mondja: ölegedve vagyok nagyonszépna gyönyörültem?

— Igaz. Akkor talán be kellene vinni a minisztert, de, mondjuk, üvegbura alatt.

— Ez se rossz.

— Az üvegbura talpon áll, a talp alatt kerekék vannak, az egészet tolni lehet. A miniszter — üvegbura alatt — tolvaj lesz egyik teremből a másikba és a szája mozgásán meglátnók, mikor mondta, hogy ölegedvesatöbbsi.

— De akkor odaugrik egy festő és megmutat neki egy képet, amit a mellényzsebéből ránt elő.

— Bizony, ez meglehet. És a miniszter meglátja a képet.

— Nagyszerű! Megvan! A miniszternek az — üvegbura alatt — bekötjük a szemét.

— Elsőrangú!

— És úgy toljuk teremről-teremre, üvegbura alatt, bekötött szemmel.

— Ragyogó! Akkor jöhet a festő és akár a füle czimpájából is kihuzhat képet, a körme alól is ki: a miniszter nem látja.

— Nem. De... kolléga ur...

— Na, mi az a de?

— Ha azt nem látja, akkor a többi képet se látja.

— Tényvaló.

— És hogyha nem látja, akkor hogy mondja: ölegedvesatöbbsi.

— Maga csacsi, nem a száját kötjük be, hanem a szemét.

— De ha nem látja a képeket!

— Hát árt az a képeknek?

— Nem.

— Vagy árt a miniszternek.

— Dehogy. Használ.

— Na látja!

(És ezt határozzák. Üvegbura alatt, bekötött szemmel. Óvatosságból azonban ezidőre a fiatal jelszókat mégis lánczra verik. Igy biztos, hogy nem találkoznak.)

Proximus.

Krónika II.

Husvétí békesség.

— márcz. 21.

A vallatásnál bizonyára ki fog derülni, hogy az az elvetemedett gonosztevő, aki a szalonikii korzón egy nemes vadat elejtett, valamiféle rajongó idealista, akit a békés ujságolvasás támadott meg idegrendszerében és sodort egy veseniás paroxizmusig. Megesküdni mernék rá, hogy a királygyilkos nem volt katona, sem politikus, sem egyéb fajtájú cowboya a szociális életnek, hanem egyszerű ujságolvasó polgár, aki a szobája falain belül a házi papucsán keresztül szívott magába borzalmas gyűlöletet, és mindvégig nem tudta, hogy nincs is igazi gyűlölet bárminemű ellenfelek közt a világon.

Amikor kidobták az ellenzéket a parlamentből, vagy amikor az ellenzék szirénekkal lyukasztja államférfiak dobhártyáját, amikor az urak panamazással vádolják egymást, amikor kiderül, hogy a bolgárok titokban dumdum-lövegekkel öldösik a törököt, amikor a szerbek albán özvegyekre és árvákra utaznak, és amikor a szegény Sukri pasát kiéheztetik, — mi jámbor ujságolvasó polgárok úgy szedjük a haragot magunkba, mint a szódobikarbonszén és fogcsikorgatva kiáltjuk: »Menjünk gyilkolni! Menjünk ölni és adjunk oltalmat az igazságnak!«

Közben az történik, hogy a kidobott Achillesek, az átlukasztott dobhártyájú Hectorokkal egy asztalnál fogyasztják el a békepörköltöt, Désyék találkoznak Lukácsékkal, Polakovičs tábornok visszaadja Hertzka effendinek a diszkardot, az albán özvegy a szerb baka ölébe ül és Sukri pasa gratulál a szövetkezett katonák hősiségének. Nincs kérem gyűlölet a harcolók közt; ők kötelességből és politikából gyilkolják egymást; a harag lelkesedése senkit sem visz a csatába, és nem igaz az, hogy a vér láttára még jobban megdühödik az emberi fenevad. Gyűlölet csak a szobákban van, korán reggel, amikor még az ágyban fekszünk és olvasuk a tudósításokat politikáról, háboruról, kidobásokról és ártatlanok lemészárlásáról. Mi vagyunk a fenevadak, odahaza az ágyban, a legrettenetesebb fenevadak, épp akkor, amikor feleségeink megigazitják a vánkost, hogy kényelmesebben feküdhessünk rajta. Ebéd után is bestiák vagyunk, a kávéházban, és kezünkben a friss délutáni lapokkal sugjuk oda szomszédunknak: »Hát senki sincs, aki azt a Tiszát agyonverje?« Szomszédunk szintén a fogcsikorgatók közé való, dühösen gyüri össze kezében a lapot, jelentősen hallgat és csak kisvártatva szólal meg: »Jobb erről nem beszélni; parancsol egy párti kaszinót?«

El is hiszem, hogy ez a párti kaszinó és más egyéb pártik a levezető csatornái a mi gyűlöletünknek; ezek nélkül a pártik nélkül azonban tudnánk mi bugrisok bombát vetni a parlament kellő közepébe és tudnánk leskelődni a bécsi Grabenen, hogy a tört beledöfjük egy magyarfaló tábornok szívébe.

A szalonikii gyilkost ellenben ette a méreg valami miatt; reggel ette, amikor a reggeli lapokat olvasta; délben ette, amikor a déli ujságokat lapozta végig; este ette, miután előzőleg délután is ette. Talán soha fegyver nem volt a kezében; — erre az is vall, hogy célzás nélkül talált — a méreg, a minden porusából kirobbanó engesztelhetlen harag tette vakmerővé, elszánttá és gyilkossá.

De nem is erről a szenzációról akarok itt beszélni, hanem a husvétí ünnepi békességéről, amelynek be kellene költöznie szívébe, — mint a hitszónoklatok mondják. — Hej! hol van itt békesség? Hol van itt megnyugvás?

Talán a csatalsai ostromlók és ostromlottak lelkében; talán a derék parlamenti urak bensejében van megnyugvás és lesz husvétí békesség. De mi burzsoák inficziálva vagyunk szobaharaggal, ebédlőgyűlölettel és szalonpukkadással. Nekünk most jobban fáj a választójog, mint annak a derék kőmiveslegénynek, aki huszonnyolcz éven át kavarta a maltert és még két évig kell kavarnia, hogy odaállhasson nagyságos Kiss János, vagy nagyságos Nagy János választási elnök elé és kezébe nyomjon egy czédulát. Mi, csakis mi érezzük a nyakunkon Pavlik tanácsosnak azt a kezét, melylyel Jármly képviselő urnak, vagy Ráth képviselő urnak, vagy Papp képviselő urnak a gallérját gyürte el. Mert mi nem vagyunk résztvevők az élet harcaiban, hanem csakis nézők és olvasók. A dühösség energiája nem

oldódik fel bennünk a harcizás tényében, hanem oldatlanul, egyetlen egy megemészthetlen tömbben marad meg bennünk és egyre jobban dagad, akárcsak a cseppköbarlangok ormótlan figurája.

A mi gyűlöletünkre a hírekkel szolgáló lapok csepegtetik újabb gyűlöletek rétegeit; reggel, délben, délután, este... És meg is fojtana bennünket a gallér, ha nem tágulna néha-néha meg egy-egy párti kaszinó, vagy egyéb párti segítségével. De ez nem tarthat sokáig; vagy ki kell majd mennünk az utczára és célba fogunk valakit, hogy végigöntsük rajta a gyűlöletünket; vagy pedig jönni fog a nagy, általános vomissement, amikor a csömör utálatával fogják leköpni az egész világot.

Egyelőre azonban napról-napra kalapácsol az agyvelőnkben a tehetetlen harag. Csehov nem tudom milyen czimű novellája jut eszembe. Egy ötfelvonásos verses drámát olvas fel a költő a színház direktorának. A költemény egyre unalmasabb lesz, a direktor egyre bágyadtabb. A költő pedig olvas, olvas. Betűk és rimék röpködnek a levegőben, közben egy monoton hang furódik bele a szerencsétlen hallgató agyába. A költő olvas, olvas... Apró szörnyetegek röpködnek az ajkáról, mind be az igazgató koponyájába; ezer és ezer; millió és millió... Még mindig nincs vége. A levegő megölmosodik, ráfekszik a tüdőre és visszaszoritja belé a meleg lélekzetet; vissza kell fojtani a nehéz álmot, el kell hallgatatni a görcsös ásitást... A szoba falán sárkányfejű árnyékok vicsorgatják fogait és néma nevetéssel lépnek be a szerencsétlen ember fejébe... A költő olvas; még csak az első felvonásnál tart... Még van négy felvonás... Nehéz órák hunyták le közbe szemüket... még négy felvonás... A direktor most már mosolyog; a költő olvas. A direktor mosolyogva kel fel székről, kezében az ezüst gyertyatartó... a költő olvas... a direktor felemeli a gyertyatartót és lesujt vele a költőre... Aztán csend és halál...

Napról-napra olvassák így a fejünkbe az élet eseményeit, gyűlölettel telik meg egész lényünk; csakis a miénk, akik passzív módon veszünk részt bennük, és ha a háboruk terén, a politika mezején beállott a husvét békessége, a mi szívünkben ott marad a bugris gyűlölet, a tehetetlen mérég, amely megakadályoz minket annak a feltevésében, hogy mi közünk nekünk a világ eseményeihez.

Maitre Jacques.

Guia scienza.

*Ki szóval győz, sokáig hallgat,
Míg az ideje eljő,
Ki villámot gyújt egyszer, annak
A lelke néma — jelző.*

Nietzsche.

Az erényesekhez.

Fürge hamarsággal cselekedjék minden erényes
S mint a homéri sor, úgy tűnjön is el szaporán.

Nietzsche.

Szeretem a bánatot Érted.

Összefogott, néma ajkam,
Bus szavaknak őrizője;
Hallgat, mint az öntudatlan.

Két szemem is kincsét rejt:
Csillogó könygyöngysorának
Egy cseppszemét el nem ejti.

Kezeim, nyakam hajlása,
Legszomorubb mozdulatok
Őrzik mereven, vigyázva.

Lelkem, ez a szegény dőre,
Félve les a bánatól,
Gyógyító, futó időre.

S mint, ki nélküle meghalna,
Szép szomorúság-aráját
Ájultan öelve tartja.

Balázs Mária.

Mikuska és Nagykövet.

Irta: ANTAL SÁNDOR.

Ebben a történetben két ember szerepel, meg a város. Az egyik ember most már nem él, csak éppen létezik: ez Nagykövet. A másik pedig mindössze egyszer élt egy félnapig, azóta álmodik. Rövid életét, nagyszerű álmait Nagykövetnek köszönheti. Aki pedig a két sakfigurát egymás mellé állította, aki a Sors szerepét adja ebben a történetben, az a város.

A harmadik szereplő, a város, nem tévesztendő össze a többi városokkal, mert sokkal határozottabb, önállóbb egyéniség, mint akár Mikuska, akár Nagykövet. Ez a város — a nevét fölösleges leírni — úgy él, ahogy éppen jól esik neki. Néha sablonos módon nő: a világra hoz, dajkaságba fogad egy csomó kiváló embermagot, máskor meg belenyul hosszú karjával a rohanó gyorsvonat másodosztályu kupéjába, kiemel magának egy érdekesnek látszó embert, leteszi a vasuti vendéglő valamelyik asztala mellé, ad neki két krigli sört — és a dolog el van intézve. Másnap délután már alsóst játszik az illető a Royal-kávéházban, estére már becsületbeli tartozása van, vagy neki tartozik valaki, harmadnap délután a Közgazdasági Bankban emlegetik a nevét egy kisebb váltó leszámítolásával kapcsolatban. A gyantlan illetőnek fogalma sincsen róla, hogy ő már véglegesen a városhoz tartozik, hogy ő itt meg fog nőszülni, beiratkozik a Magántisztviselők Egyletében, vesz egy házat spekulációra, lapot fog indítani és tagja lesz a színügyi bizottságnak.

Az illető azt hiszi, hogy ő egy pohár sörre szállott le a gyorsvonatról, a szomszéd asztalnál ült az a fess, szőke nő, amiért ő rendelt még egy pohár sört és nem vette észre, hogy a vonat elindult. Nagy podgyászszal sose utazik, kis kizitáskáját pedig lehozta magával a benne levő szivar miatt. Felöltöje ugyan a vonaton maradt, de nem tesz semmit, ugysis ujat akart csináltatni. Így nő a város, amikor kedve tartja.

Ha fogyni akar, szintén a saját egyéni utain jár. Tavasz van, a fák szokás szerint rügyeznek, esik az eső,

a sáros cipők és esernyők kigőzölgése összekeveredik a szivarok füstjével, amikor a város ki akar izzadni magából egy embert. Ezt a szegény embert most egyszerre minden ok nélkül izgatni kezdi a kávésnak állig begombolt kabátja (fogadásból nem hord mellényt), hogy Kreatl kapitány estig nem adja ki kezéből a Frendenblattot, hogy a Studióból máris kilopták a mellékletet, pedig még csak huszadika van. Ez az ember természetesen a pinczére haragszik, mert a megszokott feketét-pohárba-sokrummal kapja, pedig egy szelet potpurrit rendelt, habbal. Boszuságában toronycserét ajánl a mellette sakkozó gentry-származású színésznek, aki szó nélkül megfogadja a tanácsot, ellenben a partnere (egy aranyoskedélyű fogorvos, aki máskor a légynek se árt) haragosan mondja a mi emberünknek: — Menjen, apám, a fészkesfenébe, de returjegyet ne váltson, mert hátha megtetszik ott a tájék!

Aki úgy ismeri a várost, mint én, az tudja, hogy ebben a dologban a kávé, Kreatl kapitány, a pinczér, a fogorvos ártatlanok, csupán egy magasabbrendű akarattal engedelmeskednek, önkéntelenül hajtják végre a város néma parancsait. Még az élettelen tárgyak is lelket kapnak, csak hogy a város kívánsága teljesüljön. Így például az a trabukkó, amelyre a mi emberünk most rágyujtott, úgy kezdi viselni magát, mint az átváltozó műlovar, aki a czirkuszban a rohanó ló hátán levét egyfolytában hat kabátot, tizenöt mellényt, négy nadrágot és a végén mégis egy kifogástalan frakköltöny van rajta. A trabukkó is vetkezni kezdett, egymás után levette összes kabátait, illetve leveleit, a tüzes végénél kiterjeszkedik nagyobbra, még nagyobbra, végül egy legyezőformájú, büzös, nagy bagó lesz belőle, amit ki muszáj köpni. Erre a mi emberünk nem is olyan hangosan ennyit mond: — Holnap elutazom Berlinbe, itt már nem lehet kibírni.

Ez volt a város célja. A mi emberünktől most már de facto megszabadult a város. Mert a nem is olyan hangosan kiejtett szavakat meghallotta az egész kávéház, — tehát pusztulnia kell. Harmadnap ismerősei rosszalólag figyelmeztetik, hogy miért van még mindig itt, negyednap barátai vérig gunyolják, a pinczerek mosolyognak rajta, a hét végén senki se fogadja a köszöntését. El kell utaznia, ha nem akar öngyilkos lenni, és el is utazik. A Kispiacon hirtelen nagy szél támad, egyik gyümölcsösköfa azt mondja a másiknak, hogy eső lesz, mire megjelenik a locsolókocsi és végigönti a Főutczán sétálóknadrágját. Pedig nem is lesz eső, mindössze a város sóhajtott egy nagyot megkönnyebbülésében, mondván: — Végre ismét egymás közt vagyunk.

Igy tesz a város, mikor fogyni akar. De tud szeretni, becézni is, csak éppen a lemondáshoz nem ért, nem akar érteni. Mikor megérzi, hogy egyik öntudatra ébredő fia szorosnak tartja ölelését, ha egy ilyen valaki hirtelen elutazik igazán messzire, — akkor a város haragja rettenetes, akkor jaj a távollevőnek! Az otthonmaradtak, anélkül hogy tudnák az okát, egyszerre abbahagyják rendes foglalkozásaikat és detektívszolgálatot teljesítenek a boszuálló város részére. Rövid fél nap alatt fel van derítve minden: kiderül, kinek mennyivel maradt adósa, mennyit vitt el készpénzben, ki volt a szeretője. Kötetbe gyűjtődnek teljesítetlen ígéretei és lopott szellemességei, exhumáltatik halott apja, és megállapítatik örökölt bűnözési hajlama és törvénytelen születése. Akkor egyszerre megmozdul a városnak ólombetűkben végződő karja, ha szükséges, átnyulik az oceán tulsó partjára is, hogy nyakonragadhassa a menekültöt. És letépi róla a kifizetetlen ruhát, elveszi a bitorolt nevet, az eljátszott becsületet. Mikor már egészen puczér a szegény menekült, felébred a városban

az anyai szív és megszólal: — Látom, fiam, hogy fázol, még tán meg is hülsz, ha nem vigyázol magadra. Gyere szépen haza, otthon mindent szépen visszaadok neked. — Ha vastag, edzett a menekülő bőre, akkor nem ér célta a város. De ez ritkán történik meg, mert az igazi vastagbőrű otthon is jól érzi magát, nem is menekül el. Ellenben a vékonybőrű ember ruha, név és becsület híján bizony fázik, ezért utiköltséget kér és szépen hazautazik. Így védi meg a város a maga holmiját.

Van ennek a városnak még sok egyéb fogása is, de tudom, hogy az olvasó a másik két szereplő történetére kíváncsi, tehát haladjunk fel a városháza hátulsó lépcsőjén az árvaszékhez, a második emeletre. A legelső kis szobában ketten ülnek a nagy íróasztal mellett: az öreg mérges irnok és Mikuska napidijas, akit hivataltársa állhatatosan »művész ur«-nak szólít. A két ülnök ur szobájába vezető ajtó mindig nyitva van, az árva-gyámhoz vezető ajtón már kopogtatni kell, belépés előtt. A pénztáros szobájának pedig nemcsak külön bejárata, hanem egy kis előszobája is van. Itt hivataloskodott tizenkét éven át Nagy Gerzson, a »Nagykövet«. A régi Tisza-korszakban egyszer képviselőt akartak csinálni Nagy Gerzsonból, de ő a szöllőből csak ennyit izent be a Rózsabokorban tanyázó küldöttségnek: — Nagy pénztárosból nem lesz Nagy követ. — Innen ragadt rá a Nagykövet név, ő pedig viselte, mert jól is állott neki. Szélesvállu, magas ember volt, meghallgatta a kaszinóban a más beszédét, tréfáját, de az ő beszédét, nevetését kevesen hallhatták. Komoly, férfias ábrázata inkább haragos volt, mint barátságos, mintha lenézte volna egy kicsit a többi városi urakat, a szegényeket.

Igaz hogy ő volt az egyetlen városi hivatalnok, aki fizetése nélkül is meg tudott volna élni, de nem ezért érezte magát különbnek a többinél. Hanem mert neki volt egy óriási gondolata, egy nagy célja, amelyért dolgozott; ellenben a többiek, a polgármestertől lefelé, csak egyik napról a másikra éltek, egyik a színésznők körül ólalkodott, a másik reggelenként egyenesen a kártyaasztaltól ment a hivatalba.

Az volt a Nagy Gerzson ideája, hogy Magyarországot a világ legszebb és legnagyobb szőlős- és gyümölcsöskertjévé akarta átalakítani. Ugy gondolta magában, hogy ha ez sikerül, akkor nem lesz szegény ember az országban, nem lesz szüksége Magyarországnak a Rothschild pénzére. Még mikor fogalmazó volt a katonai ügyosztályban, akkor örökölt egy ötholdas szőlőt a hegy legnaposabb oldalán. Azontul a hivatalon kívül ritkán látta valaki a városban Nagy Gerzson, elvette a szőlő minden szabadidejét. De a vagyonszerzést mégis a Guldruva-vesszők idézték elő. Azt beszéltek, hogy egy Ausztráliába szakadt magyar embernek elsimította a katonasággal való dolgát, és onnan kapta köszönet fejében azokat a csodálatos szőlővesszőket, amiket meg se kellett kapálni, se permetezni, mert a féreg messzire elkerülte. A bora pedig olyan volt, mint a filokszeraelőtti időkben a tokaji. A szakértők szerint vetekedik a Nagy Gerzson bora azzal a pár üveg *mágnumbutéliával*, melyet a híres bécsi kongresszus óta őriznek zár alatt a Burg borospinczejében. Mágnumbutéliát csak akkor bontanak fel, mikor egy császár vizitel a császárnál, közönséges királyok nem kapnak belőle. Négyharmadliter tokaji van egy olyan butéliában, arannyal mérnék le a súlyát, ha vásárolni lehetne, de nem lehet.

Nyolcz esztendő alatt aranyember lett Nagy Gerzsonból, lassacskán megvásárolta az egész hegyet, százhusz holdat foglalt el a Guldruva, tizenöt holdon csemegeszőlőt termelt, a gyümölcsöse is nagyobb volt,

mint akárkinek a város határában. Jóformán észrevétlenül kezdődött az egész, azért nem tűnt föl senkinek, hogy mindjárt két évvel az öröklés után meg tudta venni Nagy Gerzson mind a két szomszédjának a szőlőjét, kerek harmincz holdat egyszerre! Senki se csudálkozott rajta, hogyan lehet őt hold szőlő kétévi jövedelméből harmincz holdat vásárolni, még pedig készpénzen. Lehet hogy ha megkérdezik, Nagy Gerzson nem is tagadta volna, hogy ő tulajdonképpen az árvák pénzét kamatoztatja a szőlőben. Hogy miért nem szolt magától, miért nem kért engedelmet? Azért, mert tudta, hogy sok a rövidlátó ember, nem érti meg, ezért meg akarta lepni a várost, oda akart a polgármester szeme elé tenni vagy kétszázezer forintot, amit az árvák pénzével a négy perczenten túl keresett a városnak.

De ez a nagy summa igen nehezen akart összegyűlni. Nem mintha Nagy Gerzson vagy a felesége pazarolta volna a pénzt, szó se lehet róla, alig költöttek többet a pénztárosi fizetésnél, mert az asszony beteges volt, legalább is nem szerette a vendégeskedést. Máshol volt a hiba. Olvasóim biztosan visszaemlékeznek rá, hogy a Nagykövet idejében sose volt szó a tisztviselők fizetésemeléséről a városi közgyűlésen. Ilyesmit az ember nem vesz észre idejében, de akinek jó az emlékezete, az igazat fog adni nekem. Nem nyilvánosan és nem a közgyűléstől, hanem csak ugy esténként, séta közben kérték el Nagy Gerzsontól a fizetésemelést. Persze kölcsön czímen kérték tőle a pénzt, de a pénztáros sose kérte meg a kölcsönt, a visszafizetéssel pedig egyszer se próbálták háborgatni. Egyszer, mikor a főjegyző ötszáz forintot kért, el is szolta magát Nagy Gerzson, azt mondta:

— Nesze hétszázhusz, ennyi jár még neked az idén.

— Nekem jár? Hogy monddod, bátyám, honnan járna?

A pénztáros másról kezdett beszélni, a főjegyzőnek pedig nem volt oka firtatni a dolgot.

Ahogy egyszer hivatalos órán túl benyitott az irnokok szobájába, pingálás közben lepte meg Mikuskát, a napidijast, az iroda falához pedig köröskörül csupa szép gyümölcsös, virágos képek voltak támasztva. Mikuska szégyenkezve kapkodott, elvörösödött, azt hitte, hogy baj lesz, pedig dehogy lett baj.

— Na, öcsém, — mondta a pénztáros szokatlanul derüs arcczal — ez már igazán szép dolog, hiszen maga művész. Maga az egyetlen fiatalember az egész városházán, akivel érdemes komolyan szóbaállani. Micsoda remek nagyszemű szőlő, ha mindenütt ilyen sűrű, akkor egy hároméves tőke kiad egy akót. És az a kajszinbarack! A rák is jó, szó sincs róla, szép pirosra van festve, de a szőlő, a gyümölcs a fő. Annak van jövője. Kik a maga szülei, öcsém, hogy ilyen szőlőjük van?

— Lévelezőlapokról festettem, ezekről a C. Klein lapokról. Csak özvegy anyám van, akinek, sajnos, csak akkor van szőlője, ha én veszek egy kilót a piacon.

— Na, holnap jöjjön ki hozzám és vigyen haza az anyjának egy kosár muskotályt. Hanem maga nagyobb művész, mint ez a zsidó, ez a Klein. A zsidó nem is érthet a szőlőhöz. Nem mondom, hogy rosszul van csinálva, de nyomtatni nem kunszt. Ez nem is szőlő, ez egres. Amit maga pingált, öcsém, a saját kezével, az művészet, annak van értelme. Mondja, öcsém, sok ilyen képe van magának? Aztán mennyiért adná darabját?

Mikuska boldogan mondta, hogy van bizony neki meglehetősen, ami kis pénze van, azon papírt, mintákat vesz, meg festéket. Odaadná ő akármennyiért, csak venné valaki.

— Várjon, fiam, beszéllek én az alispánnal. Ha mindenféle tájképfestőknek odaadja a megyeház kistermét, akkor kell hogy magának is odaadja. Maga nem valami jöttment, hanem belső városi ember, a leghasznosabb dolgokat festi. Kiállítás fogunk rendezni a maga képeiből. A Gazdasági Egyesület is megteszi majd a magáét, arra a szavamot adom. Furcsa volna, ha éppen az ilyen szép, okos képeket nem pártolnák a hatóságok. Lefestenek tájképeket, csavargókat, meztelen szajhákat, — az a művészet. Van ábrázatuk százasokat, sőt ezer forintot is elkérni egy képért. Mondja, öcsém, elég magának két tizes, husz pengő egy képért, ha mindet megveszszük?

— Nagyon sok, pénztáros ur, odaadom én a feléért, a negyedrészéért is.

— Na, na, fiam, én tudom, hogy husz pengőt megérnek azok a képek. Még ma felmegyek az alispánhoz, holnap majd künn a szőlőben megbeszélem magával a dolgot. Isten áldja meg, öcsém.

Ezen az egyetlen félnapon élt Mikuska Jenő városi napidijas. Tartotta magát valakinek, igazi művészek érezték magát. Másnap visszaszülyedt a semmiségbe, az ujságírók bántak el vele. Nagy Gerzson megtartotta a szavát, beszélt az alispánnal, aki oda is ígérte a termet, de még ugyanazon este gratulált a polgármesternek, hogy olyan nagy művészt rejteget a városházán. A polgármester betelefonált az orfeumba az ujságíróknak, akik testületileg keresték fel Mikuskát és arczátlanul beleröhögtek a szemébe. Másnap az ujságok annyira kifigurázták szegény Mikuskát meg a festményeit, hogy az alispán visszavonta ígérését. Amire csak annyit felelt Nagy Gerzson, hogy már nincs is miből csinálni kiállítást, mert a szép képek mind el vannak adva. Ami igaz is volt, mert ő maga vette meg a képeket. Ő ropogós szárazast nyomott a szegény Mikuska markába, aki már nem is mert hinni a saját szemének.

Ez az eset csak arról győzte meg Nagy Gerzson, hogy helyes uton jár az árvák pénzének kamatoztatásával. Ezeket az okatlan embereket csak nagy pénzzel lehet majd meggyőzni. Kiürítette tehát az egész pénztárt, elzalogosította Pesten a gazdag árvák részvényeit és a pénzt befektette a szőlőbe. Már össze is gyűlt a meglepetésnek szánt kétszázezer forint egyik fele, — a Guldruva-borok hire eljutott a külföldre is — mikor a megyei urak is, a tiszteletbeli szolgabírák is a Nagykövethöz fordultak fizetésajvításuk kiutaltatása czéljából. Itt már nem százasokról volt többé szó, hanem igazi nagy pénzekről. Lassanként a főügyész meg a többi gyengén dotált állami hivatalnok is megtalálta a Nagykövet bugyellárisát, és három hónap mulva megint csunyán lefogyott a pénz. De Nagy Gerzson nem bánta, végtére a megye, a város népe gazdagszik, ha sok pénz kerül forgalomba, az ország vagyona nem csökkent azzal, hogy ő kisegíti a hivatalnokosztályt, mintegy megkönnyebbiti az állampénztár helyzetét. Végtére az árvák pénze kamatosztul megvan a szőlőben. Két év mulva az árvák pénze megkétszereződik, azután majd minden esztendő végén hat számjeggyel kell leírni a bevételt. Két év mulva lesz nagykoru a leggazdagabbik árva, a szeszgyáros fia, de akkor már könnyű lesz azt a százötvenezer forintot elvonni a forgalomból.

Ilyen volt a Nagykövet számítása, de a szeszgyáros fia mégis tönkretette a sokmillió álmodat, egészen, mindörökre tönkretette. Váratlanul nagykorosította magát, Nagy Gerzson pedig nem tudott a bankokban pénzt kapni, hogy a sok részvényt kivált-hassa Pesten. A többire már nem érdemes sok szót

vesztegetni. A Nagy Gerzson könyörgése dacára el-kótyavetyélték negyedáron a szőllőt apró darabokban, szerencse hogy az utolsó évi termés be volt már palackozva és előre el volt adva egy bécsi cégnek, úgy hogy az árvák még se károsodtak. Elvették mindenét Nagy Gerzsonnak, a város könyörtelenül széttaposta azt az embert, aki felszólítás nélkül Napoleonnak mert születni.

Ha az első öt hold föld nem lett volna a felesége nevében, akkor a börtönből kijövet koldulni mehetett volna a családjával. Fehér fővel jött ki a börtönből, de nem volt megtörve. A másfél esztendő megbocsátotta a városnak, mert a czellában eltöltött idő nem nem mult el haszontalanul. Az se keserítette el, hogy a polgármester, aki a hirtelen rovancsolást végezte, a városi főügyész, aki beadta ellene a feljelentést, a rendőrkapitány, aki előzetes letartóztatásba helyezte, a vizsgálóbíró, aki először kihallgatta, a királyi ügyész, aki a szigorú vádbeszédet mondta, a bírák, akik elítélték, — egytől-egyig az árvák pénzének kamataiból éltek évek óta, direkt az államtól huzott fizetésük alig volt elég zsebpénzre meg kártyapénzre. Csak egyedül ő, Nagy Gerzson nem hiányosította meg egy fillérral sem az árvákat és mégis ő ült másfél esztendőt. Nem haragudott volt barátaira ezért, de ostobaságukat nem tudta megbocsátani: megölni az aranytojást tojót tyukot! Egy száz ügyvéd meg egy bécsi zsidó együttesen bérbe akarták venni a várostól a szőllőt évi százötvenezer forintért, ha őt, Nagy Gerzson megtarthatják direktornak, ha nem zárhatja el a város. Nem, a város meg akarta mutatni, hogy igazságos, nem tesz kivételt, ha valaki egy fél fejjel nagyobb akar lenni, mint a többiek, akkor levágatják egészen a feje.

Már az első hónap után megmondta Nagy Gerzson Mikuskának, hogy a városi urak meg a többiek rossz idők elé néznek. Ugy is volt. Egyik héten azt az újságot hozta Mikuska, hogy a királyi ügyész főbelötte magát. A másik héten (Mikuska volt az egyetlen vasárnapi vendége a Nagykövetnek, mert a családját eltiltotta a börtönben való viziteltől, a barátok pedig nem jöttek) meg a káptalan gazdája inalt el Amerikába, azután következett a rendőrkapitány és a városi főellenőr, akik szintén megszöktek, nem tudni hova. A vámpénztárost pedig az első félév végén csipték rajta-sikkasztáson. Hiába, az aranytyuk meg volt ölve, nem lehetett feltámasztani, az aranytojások pedig borzasztó módon hiányoztak. A főjegyzőt megmentette egy váratlan örökség, a polgármestert is segített az a cementgyár, amelyik a csatornázást megkapta, de a többiek bizony nagyon megéreztek az idők járását, sokan még ma is érzik. Ekkor kellett az alispánnak nyugalomba vonulni, hogy biztosítási ügynök lehessen belőle, ekkor pályázott három tiszteletbeli főszolgabíró a rendőrkapitányi állásra. Annyi hirtelen üresedés még sohasem volt a városnál, mint a »nagy harag« esztendőjében.

Pedig tulajdonképpen ki haragudott? Nem Nagy Gerzson, nem a polgármester, nem az árvák, még a rettenétes ítéletű város sem haragudott, hanem csak Mikuska napidijas. Ő be volt avatva mindenbe, ő megmondta előre, hogy kire mikor kerül a sor. Ő tudta, hogy kit ölt meg a város és ezért ő haragudott. De a város szerint nincs igaza annak, aki haragszik; akinek pedig nincs igaza, az nem lehet napidijas az árvaszéknél. Elküldték.

Ő pedig ment a szőlőbe, az eldugott, elkerült kis szőlőbe, hogy megoszsa a száműzetést a Nagykövettel.

Krónika III.

Koránkelők.

— márcz. 21.

Mit gondolok arról az emberről, aki a színházban, öt perczzel a darab vége előtt, fölugrik a helyéről, lecsapja a szék ülését, kettőt recssent a cipőjével, három szervuszt mond barátainak, akik még ottmaradnak, aztán végigcsikorog a nézőtérén, csapot, papot, darabot otthagy és egy telefonszámot riadozva, odalép a ruhatári kaszirosnő elé? Mit gondolok? Semmit. Vagy mindenfélét. Ami egyre megy. Ha a közönség azért szökik meg az előadás vége elől, mert már elunta a darabot, mert borzasztóan mindegy neki, hogy a szerző mit óhajt a még elkövetkező tíz perczen mondatni a színészeivel, akkor ez kritika, s minden kritika jogosult, amíg valahogy nem tudjuk úgy szabályozni a dolgot, hogy a publikum a színházban mellékes legyen. De mert sikeresnek azt a darabot mondjuk, amelyiknek van publikuma, bukottnak ellenben azt, amelyiket a publikum elkerül, s mert a darabokat azért adják, hogy a publikum megnézzze őket, s mihelyt nem nézi, már nem is adják egyiket sem: bele kell nyugodni, hogy a publikum egy bizonyos ponton megszüntetheti az érdeklődését és azt mondhatja:

— A többire nem vagyok kíváncsi. Persze hogy ez tiszteletlenség a szerzővel szemben, de a közönségnek még Rafael arkangyallal szemben is joga van a tiszteletlenségre, abban a pillanatban, mikor nevezett égi Ur valamit elébe terjeszt.

— Rafael, — mondhatja a közönség — én fizetem négy forintot, mert azt hittem, hogy szórakozni fogok. Rafael, én nem szórakozom, Rafael, én unatkozom, Rafael, én elmegyek.

Ez jogos. A távozás, mint kritika, jogos.

De ne legyünk tulságosan igazságosak. A távozás, e hangos kritika csak ott jogos, ahol a közönség szokott hangos kritikát gyakorolni egyáltalán. De nálunk nem szokott. Nálunk valósággal szervilis a közönség a nem-tetszés nyilvánítása dolgában. Ha valami nem tetszik neki: nem püsszeg, nem zavarja az előadást. Legföljebb teng-életi hangjait nem tudja fékezni: szuszog, köhécsel, az orrát fujja, ásit, de ezt sem szándékosan cselekszi, hanem azért, mert a le-nem-kötött-figyelmű ember valóban nem tud parancsolni ösztönös mozgásainak. Az embernek foglalkoznia kell valamivel. Ha a szinpaddal, azzal, ami ott van, nem foglalkozhatik, akkor vagy a szomszédjával kell foglalkoznia, de ezt előadás alatt (legtöbb esetben) nem teheti, vagy magával. Mikor magával foglalkozik, akkor kétféle választása van. Vagy a lelkével foglalkozik, ez csendben elvégezhető, vagy a testével. Lelke az embernek sokkal kevesebb esetben van, mint ahogy gondoljuk. Honnan vegye, szegény? Hát csak a testével foglalkozik s ez némi zajjal jár. Nálunk azonban csak diszkrét zajjal, mert az emberek még azt sem fedezték fel, — itt — hogy szuszogással, köhögéssel, orrfuvással, ásitással

tüntetni is lehet. Arról még kevésbé lehet szó, hogy másként, tudatosan és aktív módon nyilvánítsák a nemtetszésüket. Legföljebb *nem*-tapsolnak. De hogy püsszegnének? Annál sokkal közömbösebbek. Nem tetszik, amit adnak? Jó, nem tetszik, nem nézem meg újra, de hogy rikkantanék egy erélyes pfujt, egy harsány höhöhöt, az nincs. Mi vagyok én? Egy Sarcey? Egy Lemaître? Én egy pesti nagykereskedő vagyok, csődbelépésem csak napok kérdése immár, mit rajongjak még? Nem tapsolok. Persze, vannak itt elvetemedett emberek, a szerző papája-mamája-nagyanyja, azok tapsolnak, szerzőszerzőt bömbölnek, de én nem püsszegem le őket. Hadd teljék örömük benne. És hadd jöjjön ki az a frakkos majom, életembe még ilyen sárga halálarcot nem láttam, hadd mutassa meg, hogy még meghajolni se tud. Miattam? No ugyan. Én már kint vagyok a büffében és egy sonkás-zsemlet nyelek az ostobaságok mellé, amiket a darabíró a fülelen át belémkalapácsolt. Én pesti bankhivatalnok vagyok és annyi az adósságom, mint a fűszál a réten, s hogy mikor sikkasztok, az csak attól függ, hogy mikor biznak rám — endlich! — valami kis pénzösszeget.

Látnivaló ebből, hogy a pesti közönség, amely hangos kritikát egyáltalán nem gyakorol, a távozásával sem akarhat kritikálni. Nem is akar. Ha Molnár Ferenczet megszorozom Bródy Sándorral, s az egészet Léngyel Menyhértedik hatványra emelem, és az eredményt mint szindarabot eljátszatom, a harmadik felvonás vége előtt — itt — akkor is lesznek emberek, akik felállnak és mennek a ruhatárba a ruhájukért. Minden különösebb ok nélkül, csak a rendtelenség bennük lakó eleven érzésétől hajtva. Ugyanazért, amiért a villamosra is előbb akar mindegyik felszállni, mint a másik, s mert az adóhivatalban sem akarja egyik sem megvárni, míg rákerül a sor.

A budapesti színházlátogató tehát nem lehet koránkelő (nem kelhet fel korábban a helyéről), mert ez kritikának látszik, pedig nem az. Igen, a berlini közönség, amely közbekiabál, belepüsszent, felvonás végén a szinpadnak hátat fordít, vagy az olasz, amely megfogja esetleg a szerző fülét is, szívesen dobja pofon őt egy penészes citrommal: igen, ők akkor mennek el a színházból, amikor nekik tetszik. De egy budapesti színház premiérjének földszint-tölteléke — az ember csaknem valamennyit személyesen ismeri; arc szerint legalább is: mindet — az üljön békén, míg a függöny le nem pöndörödik, s még azután is üljön öt perczig áhitattal, mert nincs az a rossz, amit írhat, nincs az a *rosszul*, ahogy színész játszhat, ami mind ne volna sokkal magasabb nivóju, mint e publikum, melynek számára tulajdonképpen fejenként három-négy forintot kellene kiutalni, csak hogy idejében távolmaradjon egy-egy bemutató előadásról s tetszésével sikeressé ne bélyegezzon valamely szindarabot.

NB. Most veszem észre, hogy nem vagyok elfogulatlan. Csak nem azért van ez, mert egy darabom már megbukott? Nagyon csodálnám.

Gábor Andor.

Hiába kaczag minket a Halál.

Érett szépséged szentelt szobra már
Mint Afrodité Melos templomában,
Mosolyos fényben, glóriásan áll
A szent jövődő titkos távolában.

Lehunyt szemem már látja termeted.
Kimért időnkön messze tul világot
És uj életre testesül fejed
A rólad zengő dalok ritmusából.

Hiába kaczag minket a Halál;
Mert szerettél s én hittel akartam,
Hogy hired éljen örökkön a dalban:

Érett szépséged szentelt szobra áll
Mint Afrodité Melos templomában,
Örökké zengő ritmusokra váltan.

Dutka Ákos.

Lukardisz.

Irta: JAKOB WASSERMANN.

A lappangó forradalom idején, amely az orosz birodalmat az utóbbi évtizedben folytonos izgalomra s rettegésre kárhoztatta, Moszkvában egy nap utcai harcra került a dolog. Az összeütközés közvetlen oka az volt, hogy a hatalom harminczöt diákok s diák-leányt száműzetésre ítelt, mert egyik nagynevű professzoruk jubileumát, aki a rendőrség szemében gyanus volt, tulságos lelkesedéssel merték ünnepelni s az ünnepélyt titkos összejöveteleken készítették elő.

A kegyetlen intézkedés a város néhány legtekinélyesebb családját is sujtotta s a gyász és felháborodás, amely az eddig nyugodtan viselkedő polgárságot is hatalmába ejtette, sokkal veszedelmesebb közhangulatot keltett, mint amelyet a politikai bujtogatás szíthattott volna.

Az álnok hamarsággal száműzetésbe hurczoltak sorában egy fiatal leány is volt, Anna Pavlovna Nadinszka nevű. Ennek egy bátyja, Jenő, vagy oroszosan Jevgenji Pavlovits; dragonyostiszt volt Moszkvában, huszonhárom éves, délczeg, szép szál ember, akinek mindenki dicső jövőt jósolt.

Jevgenji Pavlovits Nadinszky nagyon szerette a hugát, életének minden körülményei közepett bizalmasa volt.

Amint testvérét elveszettnek látta, elveszettnek a maga és a világ számára s kiszolgáltatva, zsákmányául dobva mindama megaláztatásnak és nyomorúságnak, amit a szibériai esztendőket jelentenek, fájdalma oly elkeseredéssé nőtt, igazságérzete oly sérelmet szenvedett, hogy egész valója, életének egész alapja megrendült s ő azt a rendet, amelynek eddig tétovázás nélkül alávetette volt magát, nem akarta elismerni már.

Szinte magától következett s neki magának is nem csekély ámulatára, hogy amint ezredének a rendőrség amaz erőszakoskodása után néhány nappal a városszerte mind gyakoribbá váló zavargások elnyomása végett fegyverbe kellett állnia s az utcákra kivonulnia, hirtelen elvágatott a csapata éléről, majd

leugrott lováról s az utcai kockakövekből, gerendák-ból, talyigákból, kosarokból s mindenféle lim-lombból összerótt torlasz felé rohant, közben oly módon integetve, hogy a védekezők félre nem érthették, annál kevésbé, mert hiszen ily alkalmakkor a szoldateszka soraiból való átpártolás különben sem volt ritkaság.

Am alig hogy Nadinszky fönn termett a torlaszon, a mögötte hirtelen rászegezett fegyverekből két lövés találta. A torlasz tulsó oldalán karok tárultak, lelkesedéstől sugárzó szemek ragyogtak eléje, csupa hála és rajongás, ami elszlatta utolsó kétségeit is; a nevét is kiáltották, egyesek tehát ismerték, s az ujjongást, amely fülébe hangzott, boldogító jutalomnak érezte a halálos elbágyadás e pillanataiban.

Hátrafordult, övéből előrántotta revolverét s rá-sütötte a nyomába törtető ostromlókra, akiket felháborodott szíve nem ismert már bajtársainak, aztán arcra bukott s jobb kezének ujjai görcsösen görbültek bele egy a torlasz gerendái közé ékelt szék nádfonatába.

Két fiatalember mindjárt odaugrott hozzá, föl-kapták az eszméletlent s egy közeli ház kapujának kőküszöbére fektették.

Föltépték kabátját s ingét, ingéből kötést hasítottak, gyorsan elkötötték erősen vérző sebeit s aztán segítséget keresőn néztek körül.

Valami zöldséges kordé állt a közelben, gazdája eltűnt, a kis ösztövére lő reszketve hallgatta a tüzelést.

A két fiatalember fölkapta Nadinszkyt, belefektették a saláta és zöldség közé, be is takarták minden-félé lapuval.

Az egyik aztán visszatért a torlaszhoz, a másik gyeplőn fogta a lovat s lassan léptetve vitte alá az utcán, majd több mellékutcán gördült a kordé tova el a térig, ahol az egyetemi klinika áll.

A kapu tárva volt, a kordé befordult az udvarra.

A fiatalember fölszaladt a rendőrszobába, ahol az egyik tanársegéd rögtön intézkedett, hogy az ápolók a sebesültet elhelyezzék.

Nadinszky sebesülése sulyosnak bizonyult. Az egyik golyó ugyan csupán surolta a nyakat, a másik azonban a lapoczka alatt befuródott a mellkasba, keresztül-járta a tüdőt, elakadt valahol s műtetre volt szükség, hogy kivehessék.

Lázás ájulásából Nadinszky csak harmadnapon eszmélt föl s nagy ideig nem tudta, hol van s mi történt vele.

A rendőrség pedig, amelynek számtalan kéme nyomozott a tiszt után, akinek dezertálásáról egész Moszkva beszélt, csakhamar megtudta, hogy a sebesült hol tartózkodik.

Iszpravnik jelent meg a klinikán, hogy letartóztassa a halálos beteget.

Odavezették Nadinszky ágyához, meggyőződhetett a sebesült állapotának sulyosságáról, de az elfogató-parancsra hivatkozva, szándékától nem tágitott.

Miközben a tanársegéd még tárgyalt vele, oda-lépett a professzor s futó pillantást vetve Nadinszky sápadt, apatikus arczára, amelynek még szinte gyermeki fiatalsága szánalmat és rokonszenvet ébresztett szívében, így szólt a hatóság emberéhez:

— Ha most elviszik innen, negyedóra múlva meghal. A rendőrségnek is érdeke a várakozás.

Az iszpravnik nem tudta, mit csináljon. Ujoncz volt és még nem keményedett meg eléggé a szíve; azonfelül pedig megbízatásainak rengeteg sokaságára gondolva, egészen elvesztette a fejét.

Pár pillanatig gondolkozott s aztán kijelentette, hogy nem bánja hát, maradjon a tiszt ur a kórházban mindaddig, míg állapota majd az átszállítást megengedi.

Nadinszky tehát nyert néhány napot. S e néhány nap alatt a professzor részvéte nőttön-nőtt iránta. Sőt a ridegnek látszó tudós mintha még a környezetét is fogékonyra igyekezett volna avatni a beteg érdeke iránt. Jó barátok jelentkeztek, hogy megszőktsék s Nadinszky egy nap olyan szobába került, ahol kivülről egyetlen beteg sem volt.

Ugyanaznap este meglátogatta egy fiatalember, akinek az volt a terve, hogy Nadinszkyt betegápolónőnek öltöztetve Szokolnikinba, egy Moszkva közelében elterülő parkba szőkteti, ami persze életre-halálra szóló merészkedést jelentett.

Nadinszky azonban kész volt, hogy kövesse; mert hiszen, ha marad, bizonyos, hogy meg kell halnia, vagy ami még annál is rosszabb, Szibéria legtávolabbi börtönében örök rabságba pusztulnia.

Éjnek éjszakáján tehát — márczius közepének egyik hideg, havas éje volt — Szokolnikinba szőkött s elrejtőzött egy tudós villájában, akit a rendőrség minden gyanún fölül állónak képzelt.

Huszonegy óra sem mult még azonban s jóbarátok, akiknek jámbor kirándulók módjára észrevétlenül sikerült megközelíteniök a villát, amelynek mansard-szobájában a beteg Nadinszky feküdt, jelentették, hogy a rendőrség nyomában van a szőkevénynek, s úgy lehet, már éjszaka rá is teszi a kezét.

Más buvóhelyről kellett tehát gondoskodni.

A tudós háztartását — valami német származású öregember volt ez a tudós — a huga, Anasztázia Karlovna vezette, lelkes, jószívű özvegyasszony, aki már legalább is negyven esztendeje élt Moszkvában s akinek nemcsak a nagy társaságban voltak befolyásos és jóakaró ismerősei, hanem hálás tisztelői s hivei a nép körében is.

A fiatal tisztnek ételt, italt vitt szobájába, ápolta s most már okos nyugodtsággal gondoskodott a megmentéséről is.

Valami új álruhát kellett mindenekelőtt szerezni. Mire beestelédett, közönséges munkászubbonyba öltöztette Nadinszkyt s egy ember kíséretében az egyik külvárosba egy esztergályos házába vezette el.

Ott a sebesült csak egy éjszakát töltött; az esztergályos gyanút fogván s a maga és családja sorsát féltvén, reggel kijelentette, hogy nem hajlandó rejtetni a szőkevényt.

Öt egymást követő napon minden nap más házba került Nadinszky; az esztergályostól valami özvegy fuvarosasszonyhoz, aztán egy kőmiveshez, majd kerteshez, végül valami laboránshoz.

Néhány óra multán mindenütt észrevették az emberek, kinek adtak szállást; a rendőrségtől való rettegés legyűrte részvétüket és süketté rémitette őket Anasztázia rábeszélései iránt, akinek buzgóságát azonban még ez a sok akadály sem bírta megbénítani.

Éjszakánként ott volt Nadinszkyknál, akit magára hagyni nem lehetett; öltöztetni, mosdatni kellett s este és reggel új kötést tenni a sebeire, amelyeknek gyógyulása ily rendetlen és izgalmas életmód közepett csak nagyon lassan haladt.

Mikör immár a laboráns is, akit Anasztázia pénzzel és szóval igyekezett megvesztegetni, kijelentette, hogy a veszedelmes vendéget semmiesetre sem rejtetgeti tovább, Anasztázia Karlovna kétségbeesetten mondott le a reményről, hogy Nadinszkyt megmenetheti.

A jóbarátok, akik eddig segítségére voltak, mitsem tehettek már érdekében; a rendőrség a nyomukban volt, minden lépéssel csak a végső veszedelemhez juthattak közelebb, ő maga is fenyegetően szigorú megfigyelés alatt állónak érezte magát.

Kérve-könyörögve igyekezett rábeszélni a laboránst, hogy csak egyetlen éjszakán gyakoroljon még keresztényi irgalmat irántuk, — öcscsénk — mert Nadinszkyt mindenütt a testvéreül mutatta be — öcscsének élete van kockán; hiába, rimánkodásával a laboráns bizalmatlanságát s félelmét csak még inkább növelte s mindössze csak annyit birt elérni, hogy az három órai haladékot adott. Ha Nadinszky ez idő alatt odább nem áll, ő nyomban följelenti.

Ekkor délután három óra volt.

Anasztáziának tehát legkésőbb hatig új menedéket kellett találnia.

Egyideig tétova járt az utcákat, hol ebbe, hol abba a házba tért be; az ajtók előtt azonban visszafordult, mert mindenütt végül is attól félt, hogy vagy visszautasítás, vagy árulás lesz a válasz.

Egyszerre csak nagy szorongatottságában az az ötlete támadt, hogy legjobb volna Nadinszkyt ama házak egyikében elszállásolnia, amelyekben szerelmespárok szoktak gyorsan illanó órákra hajlékot bérelni, s ahol sem utlevelet, sem más igazolást nem kell fölmutatni... Ha két nap, két éjjel békén pihenhet, meg van mentve, — mondta Anasztáziának az orvos, akit reggel odavitt a beteghez — és akkor aztán eljuthatna a határig...

Hogy azonban merész tervét végrehajthassa, segítő-társra volt szüksége, valami fiatal teremtesre, szeretőnek képzelhetőre s olyanra, aki erőslelkű, megbízható és eszes.

Összes ifjú hölgyismerőseit a lelke elé sorakoztatta, ám egyiket sem látta alkalmasnak erre a szerepre.

A forradalmárnők körében Anasztáziának nem volt ismerőse s nem is lett volna ajánlatos oly nőre bízni e vállalkozást, aki már amugy is magára irányítja a gyanút; alsóbb rétegek valamely nőjéről szó sem lehet, sem oly teremtesről, aki megfizethető; csakis jó társaságból való asszony vagy leány kell hogy legyen.

Az utóbbi napok izgalmas fáradságai elbágyasztották s inkább csak kissé megpihenni, semmint egyébért, kis cukrászdába tért be, leült a mellékszobában, ahol derengő félhomályban két nő ült s itták csokoládéjukat.

Anasztázia a közelükbe telepedett, anélkül hogy, ügyet vetett volna rájuk, de csakhamar észrevette, hogy az egyik hölgy, az idősebbik, fürkészően feléje hajlik s barátságosan köszönti.

Most hirtelen ráismert a hölgyre. Anna Ivanovna Schmoll asszony volt az, süketnéma felesége egy nyugalmazott tábornoknak, a másik, a fiatal nő pedig a leánya, Lukardisz, mintegy tizenkilencz esztendőös leány, nem mindennapi szépség.

Anasztázia, alig hogy rápillantott, máris így szólt magában: Ez fogja megtenni, senki más!

Évekkel ezelőtt eléggé gyakran fordult meg Schmoll tábornokék házában; Lukardisz Nikolajevna akkor még gyermek volt, Anasztázia azonban jól emlékezett rá, gyakran foglalkozott volt akkoriban vele, el-elcsevegtek sokszor és Anasztáziának most eszébe jutott, hogy az akkoriban még csak tizenhárom éves teremtes mindig olyannak tűnt föl neki, amilyenek csak azok az emberek szoktak lenni, akiknek lelkében valami különös tulajdonság, valami rendkívüli erő lakozik. Hogy miféle tulajdonság, miféle erő volt az, sohasem bírta megállapítani, bármennyit töprengett is ezen. A leány anyja meglehetősen egyszerű asszony volt, jámbor, közömbös és együgyű, olyannyira, hogy süketnémaságának borzalmasságára sem eszmélt rá valami nagyon.

Anasztázia áttelepedett a két hölgy asztalához és miután jelekkel és kézmozdulatokkal érdeklődött a tábornokné hogyléte felől, halkán, hogy a cukrászbolt

személyzete meg ne hallja, beszélgetni kezdett Lukardiszszal.

A tábornokné fürkészően nézte a szája mozgását, de mivel a beszélgetést lassu figyelése nem bírta követni, lemondón sütötte le szemét s Anasztázia és Lukardisz társalgását a kíváncsiság egyetlen jelével sem zavarta már.

Anasztázia szorongó szívvel érezte szándékának vakmerőségét. De nem volt vesztegetni való ideje, röviden kellett végeznie; néhány szóval mindent elmondania, Lukardisz legbensőségesebb érzelmeit meghódítania, óvatosnak és ravasznak lennie, hiszen a véletlen mindent meghiúsíthat, ügyetlensége mindennek árulója lehet.

Lukardisz csak keveset tudott a forradalmi mozgalmról; sokat sejtett, de nem volt alkalma eddig az események mélyére látnia s azokról itéletet alkotnia. Szelid álmok szférájában élt, bábuk emléke s csinos ékszerdobozok jelenvalósága között, házas emberek pajkoskodó udvariasságának és legényurfiak óvatos udvarlásainak visszhangja zsongott fülében, de azért mégis, mint az erdők fiatal vadja, ha távoli vadászat nesze riasztja föl, valami hatalmas megrendülést érzett, vért, gyötrelmet és halált.

Lelkében ott élt a tetterekészség, anélkül hogy tudta volna még. Voltak pillanatai, amikor szenvedélyes nyugtalanság vett rajta erőt, amikor valami megmagyarázhatatlan megilletődés fogta el, valami csodálatos ösztön, hogy a képmutatás ama csöndes világából, amelyben az ő élete oly egyhanguan folyt, kitörjön, elmeneküljön. De félt a másfajta élet zajától, félt az emberektől, megremegett, valahányszor idegen kéz fehérlett feléje, úgy rémlett, mintha zavaros, sőt szennyes volna minden, ami a hajlékán, a szobáján kívül van, az emberek beszélgetése odakünn az utcán mindig megborzongatta, ujságot sem birt olvasni, anélkül hogy mindama vad titokzatosságon felül, amiül az élet, a külső világ elébe rémlett, a betűk feketeségéből valami mocskos és bemocskosító hatást ne érzett volna, sőt még a legtöbb könyv is, egy-egy vers, utcai dal, vagy élcz ugyanily borzalmasan, nyomasztóan hatottak reá.

(Folytatása következik.)

Saison.

Üzenet a Párisi-utczába.

— márcz. 21.

Járt ön, oh egyetlen hercegnőm, az ibolyát érlelő márcziusnak e szép napjain a Váci-utczában és még lejjebb, a Kigyó-utczában és a harmadik, a legfontosabb utczában, a Párisi-utczában, meg nem feledkezvén a Kishid- és a Kiskorona-utczákról sem, ahol szintén vannak masamód-üzletek, kirakatok, kalapok, művirágok és elérhetetlen vágyak. Állt ugy-e a déli napfényben e nagy vitrinek előtt, amelyek a kirakat kalapjait teljesen láttatják, de az ön tükörképét, ma princesse, sajnos, csak félig ragyogtatják. És ha ott állt, mit gondolt? Ezt gondolta talán:

— Lám e sok kalap, e sok virág, e sok szín, e sok tömött madár, e sok cifra tü most a tavaszt jelenti. Mert a kulturember tavaszát nemcsak a gyorsan érő ibolya és a, fájdalom, rövid ideig élő gyöngyvirág

jelzi, hanem az új ruha, az új kalap, az új czipő is. És ha ön ezt gondolta, akkor bölcsen és okosan gondolkozott. Mert valóban más a tavasza a mezőnek és más a tavasza a városnak. És a város tavasza, bár más formák között jelentkezik, mint a mezőké, azért mégis tavasz és éppen olyan természetes, mint amaz odakint, a mi nagy és szép városunk határán kívül. Az új kalap új formája éppen úgy a szívébe nyilallik önnek, éppen annyi és éppen olyan őszinte és örömteljes meglepetést vált ki önből, mint a fűszál hegye, amely édes-fájdalmas vajudással szurkálja alulról a földnek tavaszi áradásban megpuhult rögét. Sőt, tovább megyek. Ön tán éppen annyi örömmel, sőt talán éppen annyi naiv érzéssel köszönti a tavaszt, mint polgártársunk, a paraszt, azért még nála is jobban érzi meg az évszakfordulónak az életben, a halálban és a szerelemben való nagy-nagy jelentőségét, mint ő. Mert az ön fülében, oh szépséges hercegnőm, ennek a szónak, hogy tavasz, már kulturája van, és sok régi dal, szín, vers, sok egykori utazásnak, ruhának és kalapnak egymásra torlódó emléke fűződik hozzá. A tavaszt csak mi értjük igazán, mi, akiket az iskolában tanítottak erre, a kik az iskola padjaiban először unottan és értelmetlenül magoltuk a legnagyobb költőknek a tavaszról szóló rimeit, hogy azután évek múlva — intőt és kalkulációt feledve — részeg mohósággal keressük fel újra ezeket a rimeket, amelyeknek mély és édes értelmét csak most tudjuk igazán. De amíg idáig elértünk, addig ön, ma, *douce vie*, már a Párisi-utczának egy boltkirakatja előtt áll, én pedig már ősz hajakba és adósságokba burkolóztam, sajnos, nem azért, mert ön a masamód-üzlet kirakatja előtt álldogál. Nekem, boldogtalan embernek, ehhez alig is van némi közöm.

Mégis, hogy újra itt találom önt, hódolattal köszöntöm. Örülök, hogy még mindig szép, friss, fiatal és érdeklődő. Örülök, hogy lelkének még mindig megvan az a nagy tehetsége, hogy megérzi a tavaszt és hogy ilyenkor megengedi, hogy a masamód-üzlet kirakatának üvegtáblája az ön összehasonlíthatatlan alakjának vonalait igya be a napfényben.

Melyik kalapot nézi, kérem? Azt, ugye, a liliumformájút. Páratlan hercegnőm, észrevette már ön is? Néhány esztendő előtt még a Charlotte Corday-kalapot szállították álmaink városából, nem, álmaink üvegpalatájából, Párisból. És most a lilium! Érti ön a különbséget és örül neki? Bizonyára örül neki, ugye; hiszen ön — mi más is lehetne, hercegnőm — konzervatív. Örül az idők e nagy változásának, amely a hölgyek hajkoronájára most már nem a forradalmi idők emlékét, hanem Franciaország és Navarra egykori királyainak szép és dicsőséges emblémáját, a liliumot helyezi. A Charlotte Corday helyett a lilium, a Mária-förtelmeinek emléke helyett a Bourbon-czimer, az *incroyable* gavallérok és *merveilleuse* dámák helyett az *ancien* régime és a rokokó. Érti a különbséget? Visszatér a lilium, amelyet azóta a méh (oh rettentő kis állat, a munkának fulánkos jelképe) számüzött Franciaország czimeréből és visszatér vele együtt

ugye-e minden, a kék rendjelszalag (nem a mostani, a köztársasági piros), a nemesek vörössarku czipője és a *droit de tabouret*, önöknek hercegnőknek ez a finom előjoga, amelyik megengedte, hogy a Roy előtt invitálás nélkül is helyet foglalhassanak... Lássá, kérem, mi mindent nem revelál a kalapnak új divatja és most látja csak, hogy alapjában véve milyen fontos cselekedetet végez ön, a mikor a szűk Párisi-utca nagy bazárjának kis kirakatai előtt álldogál és órákhozát lábzsibbadásig elmereng egy új tavaszi kalapnak friss mintáján.

Az öltözködés nagyon fontos egy dolog, magányos hercegnőm. Ön csak öltözködni tud, — és hogyan tud! — de azt nem is tudja, hogy az öltözködésben magában mennyi filozófia rejlik. Mondjon egy ruhadarabot és én pontosan megmondom önnek, hogy azt mely korszakban hordták, és hogy akik hordták, az emberek, kik voltak: szabadságszeretők, vagy istenfélők, Szalézi Szent Ferenczet olvasták-e inkább, vagy az enciklopedistákat, a hüségét becsülték-e, vagy inkább a titkos vonzalmak bűbájós édességeit, tudták már, hogy Amerika a világon van, vagy pedig e nagy ösmeret híján hajókáztak át a halál birodalmába, ahol már valóban mindegy, hogy az ember mindent tudott-e Amerikáról, vagy pedig semmit sem. Egyetlen régi ruhadarab, egy tóga csücske, egy pánczél roncsa, egy foszladozó csipke-jabot, egy fakó panache, egy krinolin-abroncs, egy bőr-skófiom, egy selyemmellényke, egy — bocsásson meg — térdszalag mindent megmagyaráz, kort, embert, társadalmat és műveltséget. És az, hogy ön, oh nagyszerű hercegnőm, ma délben Pest városának Páris városáról elnevezett utcájában egy liliumformájú kalapot bámult; valamikor legalább is olyan fontos lesz a majdani kulturtörténésznek, aki az Ur 1913-ik esztendejét vizsgálja, mint ugyanennek az esztendőnek rémisztő politikai czivódásai.

Azért is kérem, ne sajnálja magától e tavaszi órákat, amelyeket látszólagos haszontalan ácsorgásban divatüzletek kirakatai előtt tölt el. Ön ez ácsorgás közben emberi és hölgyi voltának nagy hivatását teljesíti. Érdeklődik nemcsak a saját testének kulturája iránt, ami már egymagában is szép kötelesség, hanem társadalmi hivatást is teljesít, amikor szépszerével vizsgálja és vagy helybenhagyja vagy bírálja a csin és a finom külső fejlődésének újabb termékeit. Ez van olyan szép és nagy hivatás, mint a nyelvészi, aki hogy mindannyiunk édes hangszerét, a nyelvet csinosítsa, hetekig töpreng egy új szónak etimológiája, ragozása és muzsikája fölött, és ha ez önnek, csodálatos hercegnőm, örömet okoz, még azt is megmondhatom, hogy a kirakat előtt állva, ön is végéig olyan akadémiai értékű munkát, mint amaz, a szótárak fölött roskadozva.

Töltse hát nyugodt lélekkel idejét a Párisi-utczában. Bámulja meg és kívánja meg az új formákat és az új színeket (még mindig kalapról beszélek, kérem, és nem versről), tükröztesse magát a méltatlan kirakatüvegben, tanulmányozza a művirágokat és a kitömött madarakat, tekintse a masamód-lányokat a természet

által az ön számára kirendelt rabszolgálonőknek, teljék mindenben öröme, vásároljon sokat és alkudjon keveset, és néha, ha közben ideje engedi, gondoljon egy fél percig, csak addig, amennyi annak a kitömött paradicsommadárnak kellett, hogy a vadász serétjétől meghaljon, — az ön szegény szolgájára is.

Ne feledje el, hogy valamikor öreg korában, (szegény hercegnőm, ön valamikor öreg is lesz), a Párisi-utczában töltött e megihletett tavaszi perczek életének legszebb, legtisztább, legharmónikusabb emlékei közé fognak tartozni. Gyűjtse, kérem, az emlékeket és a kalapokat, amelyek közül a lilimos — mert ugy-e azt vásárol? — az 1913-ik esztendőre fogja egykoron emlékeztetni. *Toujours le vôtre...*

Lakatos László.

INNEN-ONNAN

▷ *"Alex Szivaş.* Ez a féleszü, szegény Alek Skinaz fejezi be a háborút, aki revolverével ledurrantotta a görög királyt. Homérosz ideje óta a királyok sokat változtak ottan, de a koldusok ugyanazok. György király sohase volt több, mint egy minden hájjal megkent dán herceg, egy spekuláns, koronázott ügynök, aki sok-sok milliót harácsolt össze a balkánivá vedlett bus görögökön. A »horgaseszü«, »sok-cselü« és »ravasz« danaok közt ez az idegen ur volt a legravaszabb, aki a klasszikus fajta pénzen az utolsó napjáig gyémántnyakékeket, birtokokat, kastélyokat vett a kedveseinek. Jellemző, hogy az önző dán életművészt egy koldus lövi le. Azért, mert nem ad neki eleget. Egy koldus, aki rongyos, szomoru és eszelős, egy koldus, aki az élet szépségei közt ámuló szemmel, siró vágygally jár, egy görög koldus, aki ma is sötét, rejtélyes és fantasztikus, mint Homérosz költeményében.

24 **Gyermekpszichológia.** A legszebb tudományok közül való s a legközelebb áll a művészethez. A gyermek lelke, ennek a tudománynak titkokkal és váratlan meglepetésekkel teli terrénuma, rendkívül nehéz, de viszont hihetetlenül érdekessé és élvezetessé teszi a kutató munkáját. A kis ember pszichéjében már ott reszket az eltakart, még csak ködben sejtett jövő, a csodás harmóniában ragyogó tavaszi színek skálája mögött, a misztériumok kíváncsiságra ingerlő erejével. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság kiállítására nagyszerű bepillantást enged ebbe a gazdag, eddig rejtett szépségekkel teli világba. Gyermekrajzok, kézimunkák, gyermekek fonott és agyagmunkái között járva, a fakadó rügyek minden báját, nyarat ígérő, vágyakozó, friss lehelletét érezzük és a magunk régi esztendeinek varázsa fogja meg a szívünket. Jók, naivok és fiatalok leszünk, a jövőben bizók és ártatlan dolgoknak örülni tudók. *Futó Erzsébet* és *Takácsberényi Ilona* tanítványainak képei előtt állunk különösen sokáig gyönyörködve s elismeréssel gondoltunk *Györgyi Kálmánra*, aki az egész magyar rajzoktatás megreformálása terén a legnagyobb, de legsikeresebb munkát végezte.

▷ **Arany-muzsika.** A főpinczér börtárczájából a márványasztalra penderedett az arany, az első arany, a háboru óta a legelső arany. Most aztán bölintott a törzsvendég. Nem lesz háboru. Mert nekünk beszélhetett eddig az orosz, az angol,

a bécsi diplomata, fütüültünk rá, a kávéházi remetének a főpinczér a legkompetensebb külügyér. Az arany pedig maga az édes bizonyosság. Csak most tanultuk meg, — a tőzsdei árfolyamok orkánszerű hullámzásában — hogy ez az egyetlen szilárd pont, amihez ragaszkodhatunk, még a bankók füstött dái is kaczer, csapodár, csalafinta hisztérikák, csak az arany a hü, a jó, az érték. Ó drága arany-muzsika. Ó koronák csilingelő szimfóniája. Ó sárga jólét. Mindenki ódáival köszönt téged, bujdosó arany, ki a riadozó napok alatt ódon tölgyfa-fiókok mélyén, az uszorás harisnyájában, kasszák penészén aludtál, s most mohó kézzel kap utánad — vérengző vércse-szerelemmel — mint az őseember.

⊙ **A Hamidie.** Olvasták? Éjjel megjelent a mesés hajó Durazzo előtt. Felgyújtotta a várost és eltűnt a tűzben. Másnap felvillant Medua kikötőjében... Bombák, kartács, pánik, egetverő jajgatás... A Hamidie tovább suhan. Az ágyui állandóan töltve, a rettentő tüzek kezében örök kanócz ég, a hidon talán Szolimán szultán haragos, óriás alakja tántorog. Hajó, szörnyeteg hajó, honnan való vagy? Törökország meghalt, a sereg legyőzve fetreng a csatalsai sárban, de a mesék hajója tovább kísért a tengeren. Konstantinápoly már egy züllött keleti kávéház lett, nincs semmi, semmi... csak a Hamidie, — halihé, halihó! — a nagyszerű, a csodálatos, a rejtélyes török hajó. Az utolsó janicsár!

24 **Az igazolt beszámíthatatlanság.** A tanár, aki beszámíthatatlan, megy az utcán, megy. Gyalog megy. Jó az így, tavasszal. A nap süt, a szerelem rügyezik és az iskolából jönnek a kislányok: Jönnek. Szembe a tanárral, aki beszámíthatatlan. A tanár megáll és elgondolkodik: hopp, megvan. Miért vagyok én beszámíthatatlan? És egy kisleány után szalad. Igen, egy kisleány után, tavasszal, a nap süt, a szerelem stb. Lirai intermezzo. A kisleánynak tetszik a tanár és a tanárnak tetszik a kisleány. Hosszabb mondatok következnek, amik kissé a btk. nem jut eszembe hányadik, de egész biztosan valamelyik paragrafusába ütköznek. A tanár bemondja a címét és a kisleány szintén bemondja a papájának a címet, aki viszont a rendőrnök mondja be. Be. És most jön az ellenversszak. Jön a kisleány, jön a tanár és jön a rendőr is. Tanár bácsi kicsit szüköl, aztán visszatér az alapgondolathoz: miért vagyok én beszámíthatatlan? És előrántja a zsebéből az orvosi bizonyítványt, amely a beszámíthatatlanságot igazolja és beelöl vele a rendőrségbe. A rendőrség szégyeli magát, tanár bácsi mosolyog és tovább megy. Tovább. Egy másik leányiskola felé. A nap süt, tavasz van stb. És megint az egész előlről, trallalalala.

24 **A revolver.** Az egész trafikablási históriában ez a revolver a legenyhébb momentum. A revolver, amelyik nincs megtöltve, mert mindegy, hogy meg van-e töltve, vagy nincs: úgy sem lönek vele. Tehát inkább nincs benne töltény. A rablói pályán is, úgy látszik, érzik az általános nyomort és megspórolják a megspórolható. A golyó pedig, a jelen esetben csakugyan teljesen fölösleges volt, mert ha a revolvért fölmutatják, vagy odaadja a trafikos a pénzt, vagy nem adja. Már most minek a revolverbe golyó? A rabló nem bolond, hogy lőjön, mert először is a lövésre mindenki összeszalad és lefűlelik, másodsor pedig akkor gyilkossági kísérletért fogják pörbe. Tehát a töltenyt, mint luxuscikket, a vaskereskedőnél hagyta. Viszont a trafikos pszichológiája is kitűnő. Szó nélkül odaadja a pénzt, mert ha nem adja oda; esetleg mégis elsül a revolver s a pénz

mégis odavan. Így azonban, amint a rabló kimegy az üzletből, rögtön utána lehet futni és elcsipni. Szóval, amint látjuk, ez a rablókaland mindkét részről szabályszerűen, rendben folyt le: a revolver nem sült el, a rabló megkapta a pénzt, viszont a trafikos számítása is bevált s a tettest már erős kötelékek fűzik egy szűk és kényelmetlen nyilvános intézmény falaihoz. Az egészből csak az ügyészégek lesz haszna: egy kis munkához jut ebben a dologtalan időben.

SZINHÁZ.

Ocskay brigadéros.

Párisban a héten felújították a *Cyranót*. Budapesten az *Ocskayt*. Párisban zsufolt és izgatott premiér, a versek ujszerűen hatnak. Budapest? Márczius tizenötödike van, egy színész egy rutul hazafias költeményt szavalt, s azután jött az alkalmi darab. Ocskay brigadérosnak egy fákult ünnepet kellett megvárni, hogy egy estére feltámadhasson. Miért? Mindenesetre, mert cinikusabbak vagyunk a francziáknál; göggel viseljük azt az új dicsőségünket, hogy az európai drámairodalom egyik fókuszja lettünk; félünk attól, hogy megrikat egy történelmi dráma; s nem hiszünk abban, hogy tiz évvel ezelőtt már volt itt izlésük az embereknek. Pedig... volt. Hadd idézzem Donnayt: »A modern ember szégyeli magát a nagyapjáért, mert nem járt színházba, még jobban az apjáért, mert az aludt a színházban, de legjobban a bátyjáért, akinek tetszett a színház«. A bátyáinknak tetszett, nagyon tetszett ez a darab, s ezért gyanakodnunk kellett. Pedig ez a kemény, magyar dráma talán legközelebb áll mindenek közül a klasszikus hősi tragédiához. Bár márczius tizenötödikére újították fel.

Ki a mi nemzeti hősiünk? A magyar hős: Toldi. A mozdulatai azonban laśsuak és kimertek... époszba valók, vagy regénybe. Egy másik Bolond Istók. Ő az idegesebb, a bohém; de csak idillekre képes. Balladákba való, az egész lényében van valami a józan magyar föld egyedüli misztikumából: a délibábbból. Vagy egy harmadik népmesei alak: Szuhay Mátyás. Ő is hős; boros tivornyákon. De mind a három tulságosan közel áll a paraszthoz... alig-alig reprezentálja az igazi nemzetet, legfeljebb annak egyes tulajdonságait. Nem tragikusok. A nemzeti hősinek intelligensebb rétegből kell kiragynia, mindenesetre a nemességéből, mely nemcsak történelmi osztályt jelent a mi multunkban, hanem történelmi intelligenciát is. Az igazi hős legyen tehát nemes, nagyur, s amellet legyen művész: katona, vagy író. Vagy mind a kettő. Amadé László, Balassi Bálint... Ők azok. De Ocskay is igazi nemzeti hős, s azt, hogy nem író, pótolja, hogy a leglirikusabb korszakunk fia volt. Az ő éveiben daloktól zsongott a levegő, minden káplár trubadur volt és minden dobos balladában álmodott. A kuruczidők még századokkal később is dalokat váltottak ki Thaly Kálmánból. Ocskay kora leghősibb korunk: ekkor minden magyar katona, s minden magyar költő. Ocskay kora legnemzetibb korunk: ez az utolsó igazi szabadságharcz, egy elkeseredett ellenzéki felkelés, nem politikai küzdelem, mint a negyvennyolcadiki, hanem a sok, sok egyéni magyar bánat fellobbanása. És Ocskay még magyarabb, mint a többiek, mert ő a levert kisebbségen belül is a kisebbség feje. Hány-szoros per! Per Rákóczi-val; azután Károlyi Sándorral; végül Lipót császárral. És kiért? A hazáért? Alig. Ocskay László Ocskay Lászlóért küzd. Magyar sors. A nemzeti hős egyéni tragikumáért is a nemzet felelős. A közjogi harcok a családi tüzhelyen lángolnak utolsó.

És most, hogy tiz év után láttuk ezt a nemzeti tragédiát, éreztük, hogy az akkori tapsok nagyrészt jogosak voltak.

Ma más helyeken és másért tapsolunk. Akkor talán az öntudatos kuruczot látták a hősben; ma jobban látjuk benne a melanchólikus magyart. Ez a szó fontos itt mindennekfelett: »hiába«. Mikor Ocskay hallgatja a tárogatót, egy győzelmes perczen, ez a szó jut eszébe. Tiz évvel ezelőtt a tárogató tetszett, ma, nekünk, a »hiába«. Akkor a tömegeket szerették, a cigánylányt, a sebesült katonákat, a staffázst. Ma a hőssel szimpatizálunk. Akkor a balladát imádták Magyarországon, de ma a lira él. De értékes és nagyszerű a história igaz lehelle, az az állandó és mély szomorúság, mely mintha minden igazi történelmi darabon rajta nyugodna, az a Florian Geyer-i félhomály, melyet Herczeg Ferencz öntudatos művészeke mint áttetsző gyászfátyolt aggatott erre az egész darabra. Herczeg a hideg romantikus. A magyar Cyranót, ki keserű sorsában éppugy viseli nemzete színeit, mint kaczagásával és szabad szellemességével a francia hős, nem veszi körül a verses romantika meleg és érzéki levegője. Herczeg romantikája itt komor és belátó; jőzan, bibliás, református próza ez. De mind a két hős katona, mind a kettő nemes, mindkettő önféjű és szerelmes. Az egyiké költői szerelem, a másiké... közjogi. Cyrano a rokokó-század elején, a divat minden bájával él és szaval; a barbár Ocskay a barok-idők pompás éveiben, távol a szépségektől, és földönfutó módjára pusztul el. Ocskay életében és mozdulataiban nincsen stílus; az ő gascogne-i legényei igazi hősök és nem humoristák. Amott a stilizált jókedv, itt a földszagu nyomorúság. Két nemzet ez és az írók két művész. S akik nem helyeslik ezt az összehasonlítást, nyugodjanak bele a véletlenbe, mely a két reprimt egymáshoz sodorta.

*

A jó előadásból egy nevet. Hegedűs Gyuláné valami hajdani magyar urasszonyi bájjal beszél és a mozdulatai és a nézése sokszor eszünkbe juttattak egy finom történelmi portrét. Tökéletes Mányoki-arczkép... A darabot tisztelettel köszöntöttük. A legellenzékibb magyar dráma; s nem különös-e, hogy a nyugodt és ideális szabadelvűpárti időkbel való, a hatvanhetesség egyik legbékésebb korszakából? Akkor, az Ausztriával való idillünk egyik csöndesebb percében milyen nyugodtan és higgadtan lehetett visszaneézni az oppozíciós felkelésekre. Milyen messze volt ez a háragos kor és mennyire lehetett szeretni.

Sz. L.

ZENE.

Klasszikus ciklus.

(Négy bemutató az Operaházban.)

Az Operaházban nyolcz nap alatt négy bemutató volt, klasszikus ciklus, mint a szinlap mondja. A szerzők: Gluck, Mozart, Beethoven reprezentatív erejűek, a művek már kevésbé. A négy újdonságot ciklussá a stílus közösége fűzte össze. A stílus adekvát zenei és színpadi kifejezője a XVIII-ik század második felében a rokokónak és a barokknak. E korban nem divatosak a nagy tettek és a nagy szenvedélyek. Nincsenek tragédiák, csak chronique scandaleuse van, ez is csak azért, hogy öreg uráknak legyen mivel szórakozniok. A zenében is hasztalan keressük a megrázó alkotásokat. A zseni sorsát e korban a Prometheus-ballet egy koreográfiája példázza. Herkulest, ki a lelánczolt titán megszabadítására indul, utjában megállítja minden abroncsos szoknya, és elfárad, mire a Kaukázusig ér. Herkules szerepét a dalművekben rendszerint nők énekeltek... Az emberek a teljes és zavartalan boldogságot keresik és visszatérnek gyermekkorukba, kimennek a

mezőre. A zene szándékoltna naiv és stilizáltan népies. A gyermekkort és a mezőt azonban megtisztítják a szenvedésektől és a kényelmetlenségektől. Gondoljunk a francia parkok ravaszul szőtt lugasaira, a rejtett gypagyakra, a nyestet allékra. A természet jól nevelt és ildomos lett. Szalónná alakították át a természetet. Az ifjúságot pedig örökössé tették. Ebben a világban senki sem öregszik. Hajporos parókat viselnek, hogy ne legyen különbség ifju és öreg között. Richelieu nyolczvannégy éves korában hal meg és az asztalán négy szerelmes levél fekszik befejezetlenül. Föltalálják a panier-akat, hogy a nők elrejthessék anyaságukat és leányok maradhassanak örökké. Ninon de Lenclos hatvan éves, amikor ismeretlenül beleszeret a saját, husz esztendő fia. Ninon végre megmondja neki az igazat. A fia öngyilkos lesz. A többiek azonban nem ilyen neveltenek. Nem halnak meg. Csak, mint Grammont írja, nem jelennek meg többé a szalónban. A zene is teli van ifjúsággal... jól konzervált ifjúsággal. A mezőn a gyermekkor szórakozásaihoz térnek vissza. Hintáznak. A hinta magasra lendül és fellibben a szoknya... Ártatlan játék. Az életformák kikristályosodnak. A zenei formák is. Megírják a társalgás művészetének a törvénykönyvét. A zene, miként a társalgás, tele van czikornyával, a sok cziráda között elvész a melódiavonal. Nem szabad kifárasztani a hallgatót, inkább ötlet kell, mint gondolat, és ne mondj olyat, amit a másik még nem tud. A zene is könnyű, szimpla, de formás mindenkélett. Csupa ötlet, kis forma és a nagy a sok kis forma egymás mellé sorakoztatásából lesz. Sok az ismétlés, és miként a szalónban a bucsuzás, a befejezés is a kelleténél czerimóniásabb. A bucsuzás komplimentuma előbb három, majd hét figura. A bucsuzás komplimentuma szörnyen fontos. Vestris asszony háromszáz frankot kap csak, hogy betanítsa. Vestris asszonyt pedig ezért igen megbecsüli kora. Három nagy ember van kortársaink közt, mondotta. Az első Voltaire, a második én. Harmadik gyanánt pedig Nagy Frigyeset sorolta. Az életből táncz lesz. A zene: tánczene. A nagy táncz középpontjában a nő áll. Il perfetto ornamento della vita... Körülötte folyik minden. A tánczban a nő kivirul, a férfiak azonban kifáradnak csakhamar. Segítőeszközökre van szükség. Következik a pommes d'amour kora. Ez már a decadence. Az élvezésről semmi árért se mondanak le. Memoárokat irnak. Qui fait, ne raconte pas, et celui qui ne fait pas, raconte. Az erotománból gasztronóm lesz. Az iny méltó megbecsülésre tesz szert. Egy herczeg újra építteti ebédlőjét, hogy elérjen benne egy gyümölcspiramis, amelyet Watteau tervezett. Olvassuk az ujságban, hogy egy menühiba miatt egy udvarmester öngyilkos lett. A teljes kielégülés felé való törekvés az élet iránya, a boldogság pedig a gyönyörben van: Comptez pour rien tous les jours que vous n'aurez pas consacré au plaisir. A pásztorlányok apró szerelmi intrikák között élnek napjaikat és a pásztorok legnagyobb gondja, hogy vallomásaikhoz megtalálják a rimeket. Ez Gluck világa. Ő az első tiltakozás. Megveti az erotikát, az első komoly férfi, az első szép és szomorú szerelem. Fiatalabb korában azonban ő is ünnepi játékokat irt fejedelmi menyegzőkre, és nem szabad rossz néven vennünk tőle, hogy Kopenhágában üvegharmonikán produkálta magát. Ebben a korban a Stabat mater-ből is quadrille-arrangement lesz. A Május királynőjét azonban hasztalan keressük Gluck operái között. Ezt a zenét egy Fuchs János Nepomuk nevű bécsi karnagy szedte össze és Kalbeck irt hozzá szöveget. Őt porcellán nipp egy tavaszi délelőttjét. A Május királynője játék, aminthogy minden játék e korban, játék a háboru és játék a szerelem, a legnehezebb játék. Glucknál még csak dekoratív jelenség. Mozartnál érzelmes lesz. A Szöktetés-ben a két kis mór gnóm szétbontja az aranyzinpad halványzöld függönyét és lilaselyem ruhában, csipkésen Mozartot pillantjuk meg a színen, ki Konstanczája ablaka előtt szerenádót énekel. A mű Mozart

szerelméről szól megindítóan és édesen, könyeinket a költő az elbájoló ötletek csipkekedőjével szárítja fel. Mozart nem tudott vigoperát írni, mondja Stendhal, mert alájjában véve melanchóliás természet volt és a Szöktetés is inkább bánatos. A kor nemcsak pipés széptevőket teremtett, de igazi epikureusokat is, akik lemondani is tudtak, hogyha kell, férfiasan és nemesen. A Szöktetés-ben a basa lemond és marad, amikor a négy ifju aranycsónakba száll és eltűnik a tengeren. Hova utaznak vajjon? Cytherébe bizonynyal, hisz Cythere a cél... Beethoven, a barok=birodalomban ő a határkö. Az első élménymuzsikát ő írja, de a Prometheusban megelégszik azzal, hogy mint egy erővel teli gombaságot, mindjárt az uvertür első taktusában egy szeptakkordot vág a hallgatói fejéhez. A Prometheus-zene kettőről nevezetes. Témáit Beethoven feldolgozta az Erocában és itt használ először hárfát. A koreográfiában az Erocában Apollo hozza. A koreográfiát Salvatore Viganó írta, akiről följegyezték, hogy Othello című balletjében gyorsabban halad a cselekvény, mint Shakespearenél. A Prometheus legkitünőbb műve. Hat képből állott. Az első a világ kezdetéhez vezet el, midőn a föld üres volt még és hideg. Haydn Schöpfung-zenéjét játszották hozzá kíséretképpen. A második képben Auróra a Hórákkal az Olympusra nyargal, ahol Prometheus tüzet rabol. A harmadik képben azt az átalakulást látjuk, mely a tűz nyomán a földön végbement. Változás: Amor panaszkodik a megsértett világrend felett, az emberek elvesztették az eszüket, ur lett a mór. Vulkán lánczot kovácsol. A negyedik kép az Erény templomába vezet. Az ötödik lírai intermezzó, amelynek a végén Prometheus elfogják és meglánczolják Vulkán lánczával. Végül azonban az Erény a titánt kibékíti Jupiterrel és Herkules nagy felvonulása fejezi be az egészet. A régi szövegkönyv elveszett. Az ujat Bródy Sándor írta és a prológust Beregi Oszkár mondta el. Az egész ciklus, amely egy elfelejtett világot támaszt fel, Bánffy Miklós gróf és Hevesi Sándor műve. Antoine-ról mondták, hogy amikor munkához fogott, nem volt sem szinpadja, sem színésze, csak repertoárja. Hevesinek még az sem volt. Ma van, kezd kialakulni. És művészei is vannak. Székelyhidy bájos, édes, megindító és érzelmes, anélkül hogy férfi volna bármit is vesztenie miatta, Buttykayné egy ifjú királynő, aki a rokokóban elveszett birodalmát ismét visszanyerte.

F. Gy.

Művészet.

A Pálffy-képekről és a többiekről.

Városunk, országunk papírmáséból való és a garas, amelyet a markunkba fogunk, bádogból van. Az értékeink ál-értékek, a kincseink legfeljebb ha a szemnek valók és mindennel szemben, amit kapunk vagy veszünk, jogosan és természetesen feltámad bennünk a kételkedés, hátha hamis? Jogosan és természetesen, mert hiszen évtizedek beosztott-rende alatt annyiszor csalódtunk; szándékaink, akaratunk heve annyiszor fulladt bele a felsülés kómikumába, hogy ma már nem bízhatunk az arany ragyogásában; a drágakövek csillogásában. Korsirató hazafiak néha neki-busultan el szokták panaszkodni, hogy mindent lekicsinylünk, ami a miénk. De vajjon nem méltán vagyunk bizalmatlanok és nem magabecsülők? A berendezkedés, amelyet a kiegyezés óta az európai mintákból válogatunk, hányszor bizonyult hasznavehetetlennek? A haladás utáni vágy, a meg nem alapozott ambíció akkor, amikor egyszerű európai állam akartunk lenni, sokszor kátyuba juttatott bennünket; s hama végig nézünk azokon az intézményeken,

amelyeket a kultura lázában, máról-holnapra hordunk össze, soknál többször fogjuk szomoruan észrevenni, hogy milyen jó volna az egészét újra kezdeni. Különösen persze azoknál az intézményeknél van ez így, amelyek nem lehet megcsinálni, amelyek a tökéletességhez megkivánják az idő patináját, amelyek csak akkor csucosodnak ki teljes értékükben, ha multa, ősökre, tradíciókra épültek. Talán éppen a kultura hagyományainak hiánya okozza, hogy váraink jórésze homokra épült: szilárd talajon, biztos falakkal csak azok az erősségek dicsekedhetnek, amelyeket valami utonmódon alátámasztot ta tradíció. S talán elsősorban ilyen a Szépművészeti Múzeum.

A művészeti tradíciók jelenléte az első pillanatra hihetetlennek látszik, s az emberek nagyrésze, kivált azok a sokan, akik még nem lépték át a múzeum kapuját, nevetni fog, ha a magyar művészeti intézmény jelentőségéről beszélünk. Honnan venné egy magyar múzeum a tradíciókat? Nos, a magyaroktól semmiesetre sem, de egyes magyaroktól igen. Egyes magyaroktól, akik urak és kulturemberek voltak már akkor is, amikor Magyarország még a fokosok korát élte, egyes magyaroktól, uraktól, mágnásoktól, nagy és hatalmas tradíciók őseitől, akiknek élete multával ez a múzeum nekünk magyaroknak itt maradt. A Szépművészeti Múzeum a legarisztokratikusabb intézmény valamennyi magyar földön létezők között és ez a szerencséje. Nem a hirtelen öntudatra ébredt Magyarországnak festékszagu csinálmánya, hanem ősi műveltséggel, ősi vagyonnal és főként ősi izléssel bíró nagyurak érzéseinek megörökítője. Valami, aminek gyökerei a multba nyulnak vissza, sőt a mult talajának légkulturképesebb televényébe, abba, amely a multban egyedül képviselte a szellemi értékeket. A népnek akkor még fogalma sem volt a művészetről, a nagyurak ellenben akkor is jó barátságban voltak vele, és tudták, hogy kivel barátkozzanak. Kifinomodott, vagyionon, társaséleten, utazásokon, tanultságon csiszolt izlésük ki tudta választani a művészet egyeteméből a valódi kvalitásokat. S valamint Páris számára jórészt Napoleon lopta össze a Louvret, Magyarország a maga múzeumát a mágnásoktól kapta ajándékba. Ezért van, hogy ma, mikor Magyarországon még minden új, patinátlan és jórészt tökéletlen, ott kint az Andrassy-ut végében egy darab Európa foglal helyet, egy darab Európa azokkal a formákkal, értékekkel, tartalommal, amelyek a világ összes művészeti intézményeinek rokonává teszik.

A közönség persze ezt nem tudja és szívesen hajlandó a darab Európát is magyar mértékkel mérni. Parádés alkalmak kellenek ahhoz, hogy saját gazdagságának tudatára ébredjen. Most itt van az alkalom: a Pálffy-képtár megnyílása. A pozsonyi gróf képei odasorakoztak Eszterházy herceg kincseihöz, amelyek idáig a múzeum értékének gerinczét alkották. Most együtt van a két mágnás izlésének virága, és imé milyen hasonlóak. Hollandusok és olaszok, valamennyien a művészet appassionált mesterei. A régiak, szándékaikban, akarásukban, megnyilatkozásaikban tiszták, csendesek, a zavartalan harmóniára törekvők. Van Goijen tájképei, amelyeken végtelen fenséggel terül elénk a felhős égbolt; Tizian isteni nyugalma, a primitívek tiszta és naiv rajongása, valamennyien a festészet legnagyobb és leg-harmónikusabb korszakainak isteni megnyilatkozásai. Nem a küzdő, nem a felfelé törekvő emberhez valók, aki a saját szenvedélyeinek szívesen látja magát a művészet alkotásában is, hanem a boldog, békés nagyurak nyugodt lelkének játszó társai, azoké, akik a művészetben is a tökéletest keresik, mert életük külső körülményei már-már megközeleltik a tökéletességet. És ez a mi szerencsénk, hogy nem magunk kerestük össze ezt a képtárat. Mert akkor bizonyára benne lenne hányatott életünk kapkodó láza, az értékek jellemző relativitása, de így a biztonság és az abszolút érték jeleit viseli magán és ez teszi híressé és megbecsültté mindenütt, valamerre csak szeretik a nagy művészetet.

Bizonyára mindenütt jobban szeretik, mint nálunk. A mi közönségünk még nem önönmagától barátja a művészetnek s azért a művészeti kultura, ami van, inkább a néhány festőnek és írónak köszönhető, akik szent lelkesedésükben a nagydobot ütik. De ezek működése csak az élő festészetre terjedhet, mert ez a fontosabb az ország művészetének jövője szempontjából. A közönség tehát arra már képes, hogy kimenjen az aktuális kiállításokra és ott meghallgassa vagy elmondja a köznap kritika jelszavait, arra azonban még nincs elég érzéke, hogy a saját maga kedvéért odaálljon a neutrális képek elé és átengedje magát a művészet gyönyörűségének. Ez egyelőre csak azoknak a kevészámúaknak van fentartva, akik lélekben-épen olyan arisztokraták, mint a képek adományozói. Ezek bódult fejjel járnak a múzeum képei között és rajongva szemlélik a grafikai osztály kincseit. De képek és kincsek egyelőre még csak az övék, a nagy művészet még egészen arisztokratikus és nem fűti át a tömegek lelkét. A Városliget szélén pompázó kis darab Európa még sziget a tengerben, s a nagyuri lelkek érzésvilága csak akkor omolhat el majd a tömegek lelkén, ha az egész magyar föld Európát jelenti majd.

Jean Preux.

Tavaszi a Mücsarnokban. Az Isten még sem hagyja el azokat, akik biznak benne. Ime a Mücsarnoknak adott egy friss, jóízű botrányt, amelylyel, úgy ahogy, meg lehet timenteni a tárlat presztizsét. El lehetett érni legalább annyit, hogy beszéltek erről a kiállításról, emlegették s talán dicsérték is az összevagdalt képeket, mert azokat nem láthatta senki, azokról tehát még el lehetett hinni, hogy jók. Ugyanezt az épenmaradt képekről ellenben nem hiheti el senki, még akkor sem, ha netalán a képzőművészeti tanács a tárlatot ismét magas tekintélyvel sikerültnek nyilvánítaná. Ebből a kiállításból azonban már semmiféle tekintély nem csinál prédikációs halottat és ez nagyon jól van így. Emiatt nem szabad mérgeledni, felháborodni, ennek örülni kell, mert ez a dolgok természetes rendje, sőt ez a jobb jövő egyetlen lehetősége. A festők között mindig több a nem-művész, mint a művész, s az érdekharcban, amelyben nem a talentum, hanem a fejenkinti voks számít, mindig a számosabb tehetség telenség kerül ki győztesen. Ám a tehetség hiány mindig örömmel a művészet barátai számára, mert a győzelem ebben az esetben a vég kezdete. A győztesen magára maradt tehetség telenség mindig meghal, mert nincsen benne annyi energia, hogy fenn tudná magát tartani. Addig, amíg kiabálni kellett, addig megmenthette az erő látszatát, de abban a pillanatban, amikor produkálni kell, lehullanak élte rózsái. Így járt a Képzőművészeti Társulat győztes csoportja is, így jártak azok, akik a művészek szereplését a Mücsarnok kiállításain lehetetlenné tették. Művészet hiányában nincs kiállítás, az, ami van, semmiben sem különbözik a körüti műkereskedők kirakatától. Két dolgot sajnálunk csak a stilus érdekében. Az egyik az, hogy a Képzőművészeti Társulat nem tagadja el ezeknek a képeknek kebelbeli társait: az arc kép után készült portrékat, a másik és komolyabb: hogy még mindig vannak olyan művészek, akik jelenlétükkel megakadályozzák azt, hogy a tavaszi kiállítás mellett egyáltalában tudomásvétel nélkül haladjunk el. Ezeknek, akiknek értéke ez alkalommal öreg hiba, hadd adjuk itt a neveit: Glatz Oszkár, Rudnay Gyula, Jávör Pál, Basch Andor, Kövér Gyula, Vidovszky Béla, Zádor István, Koszta József, Samuel Cornél, Lux Rezső és Mester Jenő. Az építészek jelenléte a kiállítás legfőbb ékessége. Legjava építészeinknek java dolgaival találkozzunk, persze csak rajzban, ezen a kiállításon. Málnai Béla, Hikisch Rezső, Lajta Béla, Árkay Aladár, Ágoston Emil, Pogány Mór, ifj. Gyenes Lajos nevét ragadjuk ki a katalógusból.

Pogány Margit. A Könyves Kálmán szalónjában egy csendes, finom művésznő állította ki képeit, egy csendes és finom művész, akinek minden képe intim találkozás a művészettel. Nagybányán kezdte és a természet érző visszaadásának szentelte tehetségét egészen a legujabb időkig, amikor őt is megcsapta a monumentalitás, a nagy idealista fellendülés láza. De ez sem az erőszakosok, a türelmetlenek rohama, hanem a megértők, a szeretők nyugodt, szelid próbálkozása. Nagy paneauja azonban igen sikerült, aminthogy minden képében megvannak a rajznak nőnél ritka kvalitásai. Ezek teszik képeit objektíve értékessé, míg az érző ember számára különösen a szeretet megbecsülhetetlen, amely a képekből felénk árad. Ha valaki odaadja magát a világ szépségének, ez már értékes művészet és Pogány Margit szépet lát mindenben, egy vitorla feltjában csak úgy, mint a hegyek hajló körvonalában. Ez a szeretet kölcsönöz képeinek különös bensőséget, amely meleg bizalmassággal közli velünk egy finom női lélek érzéseit. Kiállító-társa, *Bethlen Gyula* igen tehetséges szobrász, akin most még erősen megérzik Rodin pittoreszk törekvéseinek hatása, de néhány terve biztató kísérlet a monumentális stílus felé.

IRODALOM.

Kiss József.

Az elmúlt hét irodalmi szenzációja volt ez a cikk, amelyet a *Világ*-ból vettünk át s amely az utóbbi időkben talán az egyedüli méltó írás, ami *Kiss József*-ről megjelent. Méltó a nagy költő előkelő, finom bájához és *Kosztolányi Dezso* ritkaszerű írásművészetéhez. Hiszünk, hogy a cikk leközlését nem fogja senki félremagyarázni, tiszta művészi intencióknak sem fog olyasmit keresni, ami mindenkor távol állott tőlünk. Reméljük pedig ezt annál inkább, mert — hogy minden esetleges félreértést eloszlassunk — *Kiss József* betegsége miatt már hónapok óta nem vesz részt *A Hét* szerkesztésében.

Az újságnak ez a lapja, amelyet a szerkesztő aktuális, nagy embereknek tartogat, legyen ezuttal egy olyan nagy emberé, aki — a szónak hétköznapi értelmében — nem aktuális, egy poétáé, aki mindenkoron aktuális. *Kiss József* nem írt új könyvet. Csak azt tudjuk róla, hogy beteg. A tavaszi széllel rendszerint a dalmát tengerpartra fut, a raguzai ódon házak és aranyos tornyok mellé, ősszel egy bécsi, vagy egy pozsonyi szanatóriumban időzik, nyáron pedig a leányfalui és visegrádi fáktól kér gyógyulást, de tollát, amelyből — csak pár évvel ezelőtt is — ontotta finom gyöngybetűit, még mindig nem tudta felvenni. Arról is beszéltek utóbb, — többször egymásután — hogy szegény. Nincs földje. A földből, amely mindnyájunk édes és természetes öröksége, nem jutott neki semmi, csak néhány négyszög-méternyi egy népszínház-utcai bérház parkettjéből, amelyet munkával szerzett koronáival fizet. Azt hallottuk, hogy mostanában ezt a parkettet is ki akarta huzni lábai alól egy nem nagyon kegyeletes csoport. Itten éli magányos, öreg napjait. Czime sincsen. Nem tagja az irodalmi társaságoknak, az akadémiának, a nemesi levele még ma is a tehetsége, mint egy ma érkezett fiatal embernek, s az egyetlen kincse az a sok millióból álló tábor, amely verseit kívülről tudja. Még ma is verekszenek érte, szeretik és gyűlölik őt. Nyavalyás kis tanárok, az akadémia apró csőzei pár hónappal ezelőtt megkisérelték, hogy egy konzervatív folyóiratban devalválják versei aranyértékét. Annyi energia és élet lüktet benne, hogy még mindig nem sikerült elskatulyázni őt az irodalmi temetkezőhely valamelyik fonséges mumiasírjába. Nem ízgató ez az irodalmi profil? Siető tollal — itt a szerkesztőségi asztalon — megkísérlem leírni a portréját, jellemezni az egyéniségét, az el nem vesző művészetét, ezen az újságpapíron, amely huszonnégy óra alatt elrongyolódik.

A cikk írója, mielőtt írni kezdett volna, kora-délután fölkereste őt a lakásában. *Kiss József* hever a kerevetén. Mellette, dohányzó-asztalkáján, feketekávé párolog, vastag, aranyvégű dimitrinója lila füstöt bocsát, szeszélyesen elszórt perzsaszőnyegei pedig új, még színesebb és izzóbb virágokat hajtának a márcziusi napsugárban. Ez a heverő póz hozzátartozik egyéniségéhez. Mint igazi keleti, mindig hü maradt három kedveséhez: a dohányhoz, a kávéhoz és a lusta kerevethöz. Ő írta magáról, — de minden poétáról áll — hogy az élete egyik felét átaluszsza, a másik felét pedig elhenyéli. Termékeny és munkás lustaságban születnek a versek. Ami a művészetén kívül marad, az csak várakozás egy eljövendő csodára. A tündérnek, aki a verseket és az álmokat inspirálja, egy öregkori, pazar versében odadobott mindent, ami a bőségszarujában volt: gyöngyöt, aranyat, a szívárványnak minden színét és az utolsó sóhaját is neki ígérte. Ez a hitvallása. Divatos frázissal azt mondhatnók, hogy ő ma a *l'art pour l'art* legjellemzőbb képviselője. Aki azzal a titkos czéllal jár itt, hogy egy félóra mulva cikket ír a szobáról és a lakójáról, nem minden áhitat nélkül nézi ezeket a tárgyakat, amelyek irodalmi divatokat láttak keletkezni és elmúlni, és ezeket a szőnyegeket, amelyeket mindig megújuló generációk tapostak, s meghatottan gondol arra is, hogy a szoba lakója volt mindig a központ, aki a multat a jelennel összekapcsolta. Milyen nagy utat kellett tennie, míg ideért. Nem az akadémiai székig, de eddig a kerevetig, a poéta e nyugalmas és gógös pamlagáig, amely csak az övé. Az lenne a természetes, hogy nekünk, fiataloknak, idegen legyen ez az aggastyán, aki az idén tölti be hetvenedik évét. Valójában azonban ő a megértőnk. Amíg dolgozott és mi megszülettünk és fölcseperedtünk, a világ képe megváltozott, idegen földrészekre bukkantak, fölfedezték a dróttalan távirót és a repülőgépet, a nyelvünk és az irodalmunk is más lett, de ő fölvette a versenyt az idővel s írt olyan verseket, amelyeket az apáink éppugy szeretnek, mint mi. Az érdeklődése ma is friss. Nem kell úgy beszélni vele, — alattomos tolvajnyelven — mint öreg emberekkel szokás. Erkölcsei előítéletek nélkül él, mert csak a művészetnek él, amely minden időben egy volt. Szeme ragyogó és vidám. Örömmel szemléli az életet, amelyet még mindig a saját színeivel színe, egy heves költői temperamentum színeivel. Ugy néz, mint egy gyerek. Ugy olvas, mint egy naiv fiatal ember. Ugy él, mint egy poéta. Van benne valami az álmodók időtlen ifjúságából, de talán még több abból a nyugodt és tiszta tartalomból, abból az érett harmóniából és humorból, amely a bölcsék sajátja.

Ő a született »academicien«. Költőt, mai magyar költőt, nem tudok senkit elképzelni egy nivós akadémia magas és hideg piedesztálján, csak őt, aki egész pályáján kristálytiszta és tökéleteset alkotott. Nála a költészet sohase volt fiatalos részegség. Mámora és ihlete nem az a fiatalság, amelyről azt mondták, hogy részegség bor nélkül. A fiatalsága elmúlt rimek és versek nélkül, a fakó vidéken, a mezőcsáthi parasztok közt, akiknek édes magyar szavait mindörökké megőrizte; muzsikának. Abban a férfikorban kezdett írni, amelyben mások abbahagyják az írást. A bora nem a fiatalság, nem ujbór és nem karcos, de a bölcsesség és bánat bora, érett, édes és nehéz aszu. Nyugalom van benne és a művészetében. Sohase sietett írni. Mélységesen megbecsülte a tollát. Megszoktatta a közönséget arra, hogy a vers ünnepnap és a költőnek lesni kell a szavát. Hadd írjanak össze mások könyvtárakat, a művész arra a pillanatra vár, mikor a meg nem írt könyveit — szerencsés gesztussal — egyetlenegy versbe, egyetlenegy sorba tömörítheti. Sokszor — a népszerűsége és az alkotóereje delelőjén — évek suhantak el feje fölött, tele csüggedéssel és megnevezhetetlen szomorúsággal, anélkül hogy egyetlen betűt leirt volna, el, hogyha ezt a sort leírta, sokszor megint évek múltak el, míg az igazi — az egyetlen — rimet megtalálta hozzá. Szobája azonban mindig várta az ismeretlen látogatást.

Ha ez megérkezett, egészen az övé volt. Akkor becsukatta ajtait, leemelte a telefonkagylóit, semmit se látott és hallott s arra figyelt, amit »a raptus, a balga örület, a dodonai triposz álomhozó bübája« mondott. Ágyban szokott irni. Talán azért, hogy a test megsemmisüljön a mozdulatlanságban és a lélek egészen a művészet szolgája legyen. Paplanára odatéti a rajzdeszkát, amelyen fehér ívek vannak kifeszítve, és az asztalán sok-sok, hegyre faragott czeruza sorakozik egymás mellé. Ez a kritikája keményre kovácsolta a gögjét és az önbizalmát. Generációk tanulták tőle a nagy, művészi erényt, a megvétést és lenézést minden iránt, ami ványadt és sekély. Mert ezt a kritikáját, amely a legalkalmasabb és legnehezebb cél elérésére sarkalta, másokra is kiterjesztette és hangot adott neki hetilapjában, A Hét-ben, amelyet husz évvel ezelőtt alapított és nálunk első orgánuma volt a modern és európai kritikának.

Kiss József, a legelső magyar szerkesztő, az irodalmi »arbitrator elegantiarum«. Izlése csalhatatlan. Lapját az első betűtől az utolsóig megkomponálta, mint egy verset. Egy rongyos, tudatlan és szomorú magyar világban bitangul tenggett-lengett ez a lap, úgy hogy — tőle hallottam — az első években gyakran az ezüstműit kellett elzalogosítania, hogy előfizetői számát — önmagával — megszerezze. Elődei csak papírost vettek az íróktól. Ő volt az első, aki az írást fizette. A gyenge írókat és a füzefoétákat pedig hetente vasvesszővel tanította böcsületre. Hányszor futott át husz éven keresztül a nyomdába, hányszor kel föl ma is izgatottan a betegágyából, hogy a lapja egy sorát kiigazítsa. Itt serdült fel a magyar széppróza. Neki, akinek annyit érzéke van a mértékhez és a harmóniához, az új próza megteremtésében szintén nem kicsiny a része és akik olvasták dallamos mondatait, azok tudják, hogy szavait akkor is kényes mérlegen méri, mikor prózát ír. Minden tölfforgató, aki ma az újságokban könnyen rója fordulatossá és elegáns mondatait, — öntudatosan, vagy öntudatlanul — többé és kevésbé adósa neki. Ebben a lapban bontakozott ki a poézise, amelyet akkor az ortodox esztétikusok éppugy csepültek, mint csepülnek ma a modern irodalmat, vak és engesztelhetetlen gyűlölettel. Az új mérték, az új nyelv, az új sujt sértette a fülüket. Egy nehéz és pompás, kicsit lusta és kemény magyar nyelvet kapott örökségbe, amelyet meg kellett fosztania kérges pátozásától és fel kellett huroznia idegekkel. Puhaságot és dalt adott neki. Először szólaltatta meg a perditákat. Belekeverte ritmusába a pesti éjszaka első reflexeit, a tömegek, a reménytelen várakozók bus és csillagtalan szerelmét, az aszfalt, a kávéház, a modern élet ezer új hangját. Ez az első reneszánsza. Második reneszánsza az, mikor lírai epikájától megtér a föltétlen lírához, a meséhez. Ez összeesik a legújabb irodalmi forradalommal, tanúságául annak, hogy ez a merész konzervatív, ez az ideges klasszikus nem azé az idegen magyar világnak, amely csak ösztönösen szerette, de a modern nemzedéké, a mienk.

Követe és pionírja az új magyar lírának, aki egy rengeteg szakadékon hidat — aranyhidat — vert. Másutt ezt nemzedékek végezték el, de neki dandárjával jutott ki a munka, mert magyar és hetvenéves korában sincs joga nyugodni, mert zseni. Az a hely illeti meg őt, mint a németeknél Liliencront, mint a francziáknál a parnassieneket, a nyelv e gyémántköszörűseit, akik az újabb nemzedéknek egy kincset adtak át és nélkülök elképzelhetetlen lenne a fejlődés. Csakhogy ő melegebb, mint a parnasszusi istenek. A meséhez tért vissza, az egyszerű és primitív meséhez, mint a fiatalok, és más uton, más eszközökkel ugyanazt műveli hetvenéves korában, mint azok husz-harmincéves korukban. Legkedvesebb könyve: »Az ezeregyéjszaka meséi«. Teljesebb költőt, poétább poétát nem tudok elképzelni nála. Apró gondok, a szerkesztőség teendői, két telefoncsörmpölés közt gyakran megfledkedezik magáról s mesél — hosszasan és szeretettel — a keleti ember patakzó frissességével és lassan gesztikulál hozzá arányos és finom mozdulattal, amely harmónikus, mint egész mivolta és mint a művészete. Mesél a kis, magyar pesztonkáról, akinek rejtett-mély életét egy pillanatban meglapta. Mesél a régi gyermekkoráról, a falun átcsörtető muszkákról, akik szöges csizmáikkal végigtiportak a magyar földön. Mesél sötét és titokzatos zsidókról, kiknek a szemében évszázadok bánata sűrűdött össze. Mesél a mákot szemelgető királylányról, akit csak ő látott meg a villanylámpájánál. Nem mindig írja le meséit. Emlékezem, hogy mikor utóbb hazajött délről, egy sor kéziratot se hozott magával, de hozott egy mesét. A sanatórium betegágyán megfigyelt egy fecske-párt, akiknek el kellett válniok, egy hangtalan, néma fecske-tragédiát. Erről is, hosszan és lelkesen beszélt. Elragadó gyöngédség és költőkedv lakozik benne. Öregkorában megtanult feledni és ámulni. Utolsó verseiben ezeket a meséket írja:

Amikor öreg este lesz, meggyújtjuk a lámpát és mesélünk.

Kosztolányi Dezső.

A francia menyasszony. Lakatos László, ki most néhány novelláját adja az olvasó elé, ez alkalommal mutatja be először elbeszélő művészetét. Azok, akik régebbi írásait ismerik, tudják róla, hogy nagyon szenzitív és elfinomult lélek, aki páratlan erudíciójával kitűnő kultúrhisztorikussá növekedett. Ez a készség azonban nem jelent nála megállapodást, fegyvertárában csak mint mellékes tárgy szerepel, kíséri és támogatja magános kóborlásában őt, a Szép örök szerelmesét. Most nyolcz novellát fűzött egybe, melyek az elbeszélő művészet teljes érettségében mutatják be őt; mindegyiket összefűzi egy közös kapocs: az abszolút Szép szeretete, hűvös és előkelő tisztaság, mely mindenütt a válogatott szépségek konkrét örömet nyújtja és minden sorát irodalomává avatja. Csupa disztinált és előkelő eszközzel dolgozik: amit mond, annak sulya és jelentősége van számunkra s felébresztett kíváncsiságunkat

Schweizer's Selymet **vámmentesen házhoz!**

Kérjen mintákat tavaszi és nyári újdonságainkból ruhákra és blúzokra: Voile, Foulard, Messaline, Crepe de Chine, Eolienne, Mousseline, 120 cm széles méterenként K 1.20-tól méterenként, fekete, fehér, egyszínű és mintázott, valamint himzett blúzok és uhák batizst-, gyapju-, vaszonból és selyemből. Csakis garantált szolid selyemszöveteket adunk el közvetlen magánosoknak dér- és vámmentesen házhoz szállítva. (Dupla levélportó).

Schweizer & Co., Luzern U 10
Selyemszövet-kivitel. (Svájc) Kir. udv. szállítók

EGO szénsavas pipere **BORAX** üdít, szépit, fiatalít.

1 levél: 30 fillér
1 doboz: 1 korona

Szeplőt, pattanást, mitesszert, bőrvörösséget a legrövidebb idő alatt elmulaszt. Bársonysima, rózsás, üde, bájos arcziszt ad. **A mosdóvizet azonnal puhává teszi.**

Mindenütt kapható! Ügyeljen a védjegyre!

EGO pipere-boraxszappan	K 1.—	
EGO pipere-boraxcrém	K 1.50	

Főraktár: KISS LÁSZLÓ drogériája.
Budapest, VIII. kerület, Baross-utca 81

JORICIN

igen kellemes ízű, biztos hatású, enyhe hashajtó! Nagy üveg 1 korona, kis üveg 60 fillér, 6 koronán feül franco küldenek a készítők: **Basch és Szamossy gyógyszerészek, Budapest, VIII. kerület, Rákóczi-ut 25/B. szám.**

bő folytonossággal szolgálja. Alakjai, akiket objektivitás mögé rejtett szeméremmel vezet elénk, éppen most lépték át a nagy extázisok meredekeit: a rémegés már szelíd gesztusokká csendült bennük s érett melánchólia süt rájuk: csupa szenvedő és meggyötört ember, a hervadás fakó eleganciájában, immár túl a legmagasabb csúcson, a szenvedély parabolájának éreszkedő ivén s még mindig a poklok-pokla égeti őket. (Lakatos az az ember, akinek az intelligencia nem arasz.) A mély és intenzív műveltség, mely Lakatos soraiból előbukkan, nem akasztja meg szárnyalásában s zavartalan élvezetet nyújt az olvasónak is; a fölénynek nyoma sincs az ő tónusában, a tanulás nehézségei már esztétikai örömmékké transzponálva jelentkeznek; a könyvtáron, ahonnan fantáziája elsétál, a poézis szívárványa csillog. Annak, aki a szálatkat kutatja, melyek a Lakatos írásából kivezetnek, messzire kell mennie, talán a XV. századig, a régi francia meséig, melyekben egykor egy egész generáció lelke lüktetett. Az olvasóban az az impresszió él, hogy Lakatos a renaissance szépségeihez áll legközelebb, a nagy tavaszhoz, melyben először csapott fel az emberiség lendülete a középkor zordságai, után: ehhez áll legközelebb a mélységes nő-tisztelete, áhitata a Szép minden megnyilvánulása iránt, s előkelősége, mely nem annyira históriáinak személyeiben, mint inkább írói karakterében mutatkozik. Ez jutott eszünkbe, mikor a többek között A francia menyasszonyt olvastuk, ezt a levegőbe emelt bűbajos legendát, melynél finomabbat és artisztikusabbat régóta olvastunk.

(a. b.)

Brillat-Savarin. A könyv — az izlés fiziológiája — talán már száz éves. Az első nagy gourmand írta, ki a francia forradalom véres záporában is ráért megfigyelni, hogyan esznek az emberek? Egy inyencz könyve, finom és inyenczkedő stílussal, késői barokk írás-ornamentikával. Végigmegy az embereken. Aztán a szárnyaşokon. Végül a szarvasmarhákon. Nem megvetendő érdekességü ez a fejezet: A pulyka pénzügyi befolyása. Istenem, Pesten az ember alig lehet gourmand, — hány vendéglőnkben vannak gyakorló inyenczeink? — de ezt az enyhe, művészi smokkságtól illatozó finom francia munkát öröm elolvasni. *Ambrus Zoltán* fordította magyarra, s hogy megjelenhetett, az *Glück Frigyes* igaz európaiságának és kulturizlésének köszönhető. Glück Frigyes vállalta a fordítás

költségeit s ugyancsak ő fizeti a nyomdaköltségek ötven százalékát. Brillat-Savarin elismerőleg bólinthat a mennyország gasztronómus-szakosztályából e nagy magyar gourmand felé.

KÖZGAZDASÁG.

Az Első Magyar Általános Biztosító r.-t. közgyűlésén gróf Zichy János v. b. t. t. elnökölt. Az ormódi Ormódy Vilmos főrendiházi tag vezérigazgató által előterjesztett jelentés szerint a díjbevételek valamennyi üzletágban jelentékenyen emelkedtek. A tiszta nyereség 5,413,333 korona volt, a közgyűlés az igazgatóság javaslatai értelmében elhatározta, hogy az alapszabályszerű levonások után fenmaradó 3,500,688 koronából osztalék gyanánt részvényenként 800 korona fizetessék, 208,205 korona a tisztviselők nyugdíjalapjára és az 541,333 korona ezidei hozzájáruláson kívül további 200,688 korona a külön tartalék gyarapítására fordították. A felmentvény megadása után a felügyelő-bizottságba egyhangilag megválasztottak: *Berzeviczy Albert*, *Burchard-Bélaváry Konrád*, *Németh Titusz*, *Radvánszky Géza* báró és *Uchritz Zsigmond* báró.

A Magyar Bank és Kereskedelmi r.-t. e hó 15-én tartotta huszonkettedik évi rendes közgyűlését, báró *Herzog Péter* főrendiházi tag elnöklésével. A zárószámadások szerint a mérleg 7,767,623 koronányi tiszta nyereséggel zárul. A közgyűlés az igazgatóság javaslatára elhatározta, hogy a nyereségből osztalékul részvényenként 36.— korona (9%) fizetessék ki. Az igazgatóság javaslatához képest a közgyűlés az alapszabályok némely pontjait módosította. Az igazgatóság három évi mandátuma lejárván, a közgyűlés az elnök abbéli bejelentését, hogy *Mándy Lajos* és *Wolfner József* régi igazgatósági tagok esetleges újraválasztásukat, egyéb elfoglaltságukra való hivatkozással, elhárították, sajnálattal vette tudomásul és nevezetteknek az intézet érdekében kifejtett odaadó tevékenységükért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott, egyben az igazgatóság eddigi tagjait, valamint új tagokként *Snoeck Gusztáv*-at, a *Crédit Anversois* alelnökét és *Krausz Simont*, a *Krausz és Bettelheim* czég belfagját, három év tartamára megválasztotta. A közgyűlés után megtartott igazgatósági ülés báró *Herzog Péter* igazgatósági tagot ismét az igazgatóság elnökévé, gróf *Károlyi Imrét* pedig alelnökévé választotta meg.

A Magyar Általános Hitelbank márczius 19-én tartott közgyűlésén *Czirákhy Antál* gróf elnökölt. A jegyzőkönyvet *Sebesthy Kólos* igazgatóhelyettes vezette és *Zichy Andor* gróf és *Tolnay Kornél* részvényesek hitelesítették. A jelentés bevezető részében a múlt év szomorú gazdasági viszonyairól számol be, de megnyugvással emlékezik meg az intézet szerepéről a gazdasági válság enyhítésében, amely nemcsak abban nyilvánult, hogy

Az új
Berson

gummi-sarok

tartóssága, rugékonysága, eleganciája utólérhetetlen!

Pontos és legjobb
ÓRÁK
5 évi jótállás mellett 5

evőeszközök, nászajándékoknak való iparművészeti ujdonságok,

ékszerek, ezüstművek

részletfizetésre is.

Javításokra és vidéki megrendelésekre különbs gonddal fordítok. — Árjegyzék 2000 rajzzal ingyen es bérmentve.

POLGÁR KALMÁN
műrész
Budapest, VI., Teréz-körút 5. I. em.

aját ügyfeleinek rendelkezésére állott, hanem abban is, hogy másfelől jelentkező hiteligenyeket is kielégített és segítő kézzel részt vett más bajba jutott pénzintézetek talpraállításában. A közgyűlés tudomásul vette a jelentést, a mérleget, amely 11,346,287 korona 47 fillér nyereséget tüntet ki. Devecsis Vecchio Ferencz részvényes elismeréssel köszöntötte Ullmann Adolf vezérigazgatót, s a tisztikart. A kitüntető elismerést Cziráky gróf élnök köszönte meg.

A Magyar Agrár- és Járadékbank Részvénytársaság igazgatósága dr. Havas Ernő titkárt, Meer Artur tőzsdeintézőt és Balla Hugó főtitviselőt cégvezetői jogosultsággal ruházta fel.

Az Első Biztosító Intézet Katonai Szolgálat Esetére márczius 14-én tartotta XX. rendes évi közgyűlését. Az igazgatóságnak ez alkalommal tárgyalásra került jelentése és a múlt évi zárásadás az intézet újabb rendkívüli fejlődéséről tesznek tanúságot, amennyiben a múlt év végén a biztosított tőkék összege 85,900,000 koronát, a különböző tartalékok összege pedig a 23,000,000 koronát meghaladja, a biztosított felek száma pedig immár 71,411. A bevételek feleslege 126,322 korona 11 fillér, ami lehetővé tette, hogy a biztosított felek osztaléktartalékába 69,193 korona utaltassék át, minek következtében ezen tartalék 277,329 korona 56 fillér. A felolvasott jelentések és zárszámadások tudomásul vétele után az intézet igazgatóságába Allenburger Gyula és Daróczy Aladár, az intézet központi választmányába pedig Ghillány Imre báró, valóságos belső titkos tanácsos és Radvánszky Antal báró választottak.

Az Első Magyar Gyapjumasó és Bizományi Részvénytársaság márczius 9-én tartotta évi rendes közgyűlését Hajós József elnöklésével. Az évi jelentés, amelyet Steinberger vezérigazgató terjesztett elő, megállapítja, hogy a gyapjuüzlet némileg felendült, de a súlyos gazdasági viszonyok miatt nem lehetett a tavalyinál nagyobb eredményt elérni. Az évi tiszta nyereség 20,106 korona s ebből a részvényesek részvényenkint 20 korona osztalékot kapnak. A közgyűlés a jelentést egyhanguan tudomásul vette, a felmentést megadta, mire a közgyűlés véget ért.

A »Nemzeti« Balászet-Biztosító Részvénytársaság igazgatósága f. hó 13-án tartott ülésén az 1912. évi mérleget megállapította és elhatározta, hogy a díj- és kártartalékok bőséges részletezése után a folyó év április hó 8-án megtartandó közgyűlésnek 10% osztalék kifizetését fogja javaslatba hozni.

»Unió« élet- és gyermekbiztosító intézet mint szövetkezet (ezelőtt Első Leánykiházasító Egylet) Budapest, VI., Teréz-körút 40-42. Alapított 1863-ban. Folyó év február havában 1,247.100 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 856.200 K értékű új biztosítási kötvény állított ki,

Biztosítási összegek fejében a folyó év február havában 159.275 K 27 f fiztetett ki. 1913 január 1-től február 28-ig 2,526.200 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 1,854.200 K értékű új kötvény állított ki. Biztosított összegek fejében a folyó évben 288.664 korona 62 fl. és az intézet fennállása óta 20,713.958 K 64 f fiztetett ki. Ezen intézet az élet- és gyermekbiztosítás minden nemével foglalkozik, a legelőbb díjtételek és a legelőnyösebb feltételek mellett.

Az »Anker« élet- és járadék-biztosító-társaság (magyarországi igazgató-ság, Budapest, VI., Deák-tér 6., Anker-palota). 1913 január havában benyújtott a társaságnál 793-ajánlat 7,278.422 K biztosított összegre és kiállított 682 kötvény 6,234.258 K összegre. Díjak fejében bevett a társaság 2,300.000 K-át, elérics és elhalálozás folytán kifizetett 690.000 K-át. A társaság vagyona 1911 december 31-én 201 millió korona, biztosítási állomány 625 millió K, halálozások és esedékessé vált elérics biztosítások folytán a társaság fennállása óta 427 millió korona fiztetett ki.

HETI POSTA.

Arad. Kiss Ottó A Hét-nek régi és értékes munkatársa. Nem a tollával szolgálja lapunkat, hanem a művész fotográfiaival, amelyeket kényes izléssel állít be egy finom megfigyelő poéta leleményével. Az a czimkép, amelyet A Hét mostani husvétj számán lát, szintén tőle származik. Ha levelet ír hozzá, sorait lapunk címére is küldheti.

Nagyvárad. Rajta leszünk, hogy a sorsot és a költőt összebékítsük. Nem kell mindenyől lemondani, csak az igényeit kell valamelyest megszelídíteni.

Budapest. Gy. M. Ne higgyen az embereknek, csak rossz barátok tanácsolhatták, hogy verseivel hozzánk forduljon.

Czeruzá; Sorra kerülnek.

Harcz; Nem használhatók.

Nem közölhetők: Postaládák, Csak tépjétek, A lagúnák alatt. Míg szépségedhez érkezem, Aggódó lélek panasza: Magányosság siralma, Gyász. Nocte, Kitört ablak az éjben. Asz-zonyorsors.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Bersonozza cipőit és sétái akkor kétszeresen kellemesek lesznek önnek, ügyeljen azonban arra, hogy a valódi Berson-gummisarkot kapja.

Asszonyom használjon Klotild-Crémet,

mely arczbőr és szépségápolására biztos hatású szer, hozzá

Klotild-szappant és Klotild-hölgyport.

Ára 1-1 korona. II. Kapható:

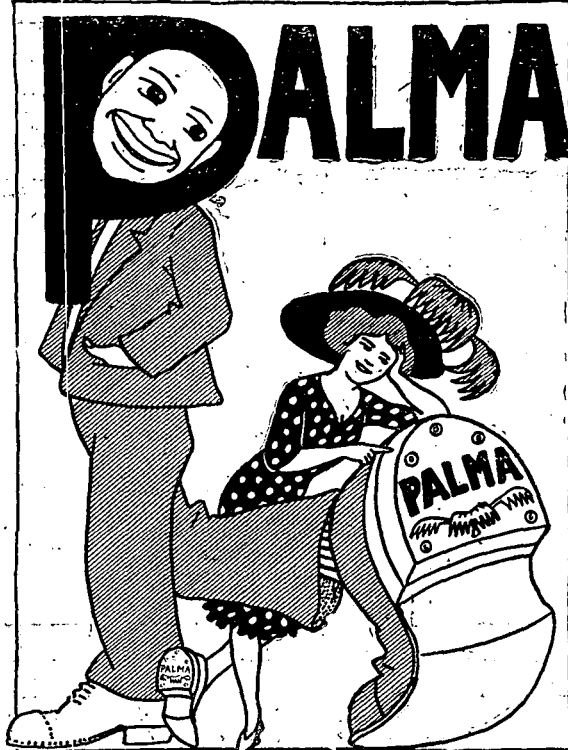
Klotild főherczegnő Ö cs. és kir. Fenségéhez címzett gyógyszerárban.

Budapest, V., Váci-körút 66. szám.

MATTONI-FELE

GISSHÜBLER

természetes égvényes SAVANYÚVIZ.

CZIPŐK

Elsőrangú angol varrott férfi és női. Egységárak: K 16.50, 20.50.

Zsuffa utóda FÜREDI ÁDÁM Budapest IV., Egyetem-utca 3. sz. (a hazai takarékpénztárral szemben)

Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Telefon 94-07.

ELŐKELO ITAL.
JAS. HENNESSY & Co. COGNAC
 CSAK EREDETI TÖLTÉSŰ ÜVEGEBEN

MOËT & CHANDON

CS-ÉS KIR. UDVARI ÉS KAMARAI SZÁLLITÓK
 ALAKULT 1743

MAGYAR KIR. ÁLLAMVASUTAK

Vasuti alkalmazottak családtagjai, valamint vasuti nyugdíjasok és ezek családtagjai részére új arczképes igazolványok kiadása. *****

64908/AV. 1913. szám. A m. kir. államvasutak igazgatóságától vett újabb közlés szerint a vasuti alkalmazottak nejei és gyermekei, továbbá a vasuti nyugdíjasok és ezek nejei és gyermekei részére az előző években kiadott vöröszínű összes régi arczképes igazolványok — tehát azok is, amelyek az 1913. évre érvényesítve vannak — 1913. márczius hó 31-ikével érvényüket veszítik. A régi igazolványok helyébe az 1913. évre érvényesül kiadandó új igazolványok kiállítását megkezdődött és így azok most már az eddigi eljárás szerint kérelmezhetők. Azok a nyugdíjas államvasuti alkalmazottak, kik 25 évnél rövidebb ideig szolgáltak, azt, hogy díjazással egybekötött állást nem viselnek, továbbá mindazok a nyugdíjas államvasuti alkalmazottak, kik nejük és 18 éves vagy ennél idősebb gyermekeik részére kérik az igazolvány kiállítását, azt, hogy nejükkel együtt élnek, illetve hogy gyermekei szülői ellátás alatt vannak és még keresetnélküliek, a lakhelyükre illetékes közigazgatási hatósággal igazoltatni tartoznak. Az említett korban lévő gyermekekre nézve a fenti körülményt a magyar királyi államvasuti alkalmazottak nyugdíjas özvegyeinek is igazoltatni kell. A nyugdíjasoknak saját maguk és családtagjaik részére az igazolvány kiállítását attól a hivataltól kell kérni, ahol a nyugdíj folyósítatják. Az igazolvány kiállításához új arczképet kell beküldeni és kezelési illeték fejében a magyar királyi postai értékjegyben igazolványonként 1 koronát kell leróni. A magyar vasutakra kiadott azok a kékszínű igazolványok, melyek az 1913. évre érvényesítve vannak, továbbra is érvényesek maradnak. Budapest, 1913. évi márczius hó 6-án **AZ IGAZGATÓSÁG.**

TECHNIKUM MITTWEIDA
 legrégebb és leglátogatottabb intézet!
 Igazgató: A. HOLZT, tanár. SZÁSZ KIRÁLYSÁG.
 Magasabb technikai tanintézet az elektro- és gépészeti mérnökök részére. — Gazdagon felszerelt elektrotechnikai és gépezítő laboratóriumok. — Tanulmányi műhelyek.
 Program stb. díjtalanul a titkárság által

Varrógép
 BAUMGARTEN FERENC BUDAPEST, V., RÓZSA-U. 27.
 vásárlás előtt kérje árjegyzékemet! Ceakla a legjobb gyártmányokat tartom raktáron és 6t évi jótállás mellett szállítok kényelmes részletfizetésre is.

Pannonia-szálloda
 Budapest, Rákóczi-ut 7. szám.
 A Nemzeti Színház mellett.

HA ŐSZÜL A HAJA
 használja a hírneves **STELLA-VIZET** mely nem fest,
HANEM A HAJ EREDETI SZINÉT ADJA VISSZA.
 Kapható egyedül: **ZOLTÁN BÉLA** gyógyszer-tárában.
 6 cs. és kir. Fensége József főh. udv. száll. Bétatér-
 Budapest, V., Szabadság-tér utozna csanak
 Póstaí szétküldés naponta.
 Üvegle 2 K

MEGJELENT! **MEGJELENT!**
KISS JÓZSEF:
LEGENDÁKA NAGYAPÁMRÓL
 Elegáns vászon-kötésben **4 K**
 Megrendelhető minden könyvkereskedésben és A HÉT kiadóhivatalában: VIII. kerület, Népszínház-utca 22.

HIRDETÉSEK felvétetnek A HÉT kiadóhivatalában.